

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПИСУВАЛЬНИХ
ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

Методичні рекомендації

Київ – 2018

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ГОЛОВНЕ СЛІДЧЕ УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ВНУТРІШНІХ СПРАВ

ПРОВЕДЕННЯ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ
ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПИСУВАЛЬНИХ
ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

Методичні рекомендації

Київ – 2018

УДК 343.982
ББК Х 629.4
П 609

Авторський колектив:

Невгад В.В. заступник Голови Національної поліції України – начальник Головного слідчого управління;

Дударець Р.М. заступник начальника Головного слідчого управління Національної поліції України;

Саковський А.А. кандидат юридичних наук, доцент (Національна академія внутрішніх справ)

Климчук М.П. кандидат юридичних наук, доцент (Національна академія внутрішніх справ);

Цуцкірідзе М.С. кандидат юридичних наук, Заслужений юрист України (Головне слідче управління Національної поліції);

Патик А.А. кандидат юридичних наук (Національна академія внутрішніх справ);

Атаманчук В.М. кандидат юридичних наук (Національна академія внутрішніх справ);

Курилін І.Р. кандидат юридичних наук, доцент (Національна академія внутрішніх справ);

Бурлака В.В. начальник відділу Головного слідчого управління Національної поліції України.

Рецензенти:

Татаров О.Ю., доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, професор кафедри кримінального процесу Національної академії внутрішніх справ;

Марко С.І., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри криміналістики, судової медицини та психіатрії Львівського державного університету внутрішніх справ

Проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням

П 609 звуко- та відеозаписувальних технічних засобів [Текст]: метод. рек. / [В. В. Невгад, Р. М. Дударець, А. А. Саковський, М. П. Климчук]. – К. : Нац. акад. внутр. справ, 2018. – 67 с.

Розглянуто порядок проведення слідчих (розшукових) дій із застосуванням звуко- та відеозаписувальних технічних засобів. Розкриваються загальні умови використання звуко- та відеозаписувальних технічних засобів у досудовому кримінальному провадженні. Визначається порядок їх застосування в ході проведення огляду, допиту, обшуку та інших слідчих (розшукових) дій.

Для керівників органів досудового розслідування, слідчих, працівників оперативних підрозділів, патрульної поліції, прокуратури, суду, адвокатів, а також здобувачів ступеня вищої освіти, наукових та науково-педагогічних працівників вищих юридичних навчальних закладів.

ББК Х 629.4

© Національна академія внутрішніх справ, 2018

© Невгад В.В., Дударець Р.М.,
Саковський А.А., Климчук М.П.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
1. ЗАГАЛЬНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПИСУВАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ДОСУДОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ.....	7
2. ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПИСУВАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ	14
3. ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПИСУВАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ	22
3.1. Допит свідка, потерпілого, підозрюваного та особливості його фіксації за допомогою звуко- та відеозаписувальних засобів.....	22
3.2. Проведення допиту в режимі відеоконференції під час досудового розслідування.....	30
4. ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПИСУВАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ	36
5. ВИКОРИСТАННЯ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПИСУВАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ІНШИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ.....	46
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ГЛОСАРІЙ.....	66

ВСТУП

Визначення напрямів підвищення ефективності виявлення та розслідування кримінальних правопорушень залежить від чіткого й ефективного правового та науково-технічного забезпечення діяльності правоохоронних органів. Виконання завдань щодо ефективної боротьби зі злочинністю та вдосконалення діяльності правоохоронних органів не можливе без постійного пошуку та впровадження в практику досвіду застосування новітніх досягнень науки й техніки.

Застосування звуко- та відеозаписувальних технічних засобів має велике значення для успіху в розслідуванні і може бути вельми ефективним способом фіксації при проведенні практично всіх слідчих (розшукових) дій – від огляду місця події до судової експертизи. Переваги застосування звуко- та відеозаписувальних технічних засобів полягають в тому, що доказова інформація, отримана з їх допомогою, відрізняється об'єктивністю, наочністю, відсутністю викривлень під впливом часу та багаторазового відтворення. Застосування звуко- та відеозаписувальних технічних засобів, заснованих на цифрових технологіях, дозволяє фіксувати, зберігати і передавати інформацію в електронно-цифровій формі, тобто у формі електронного документа. Така форма подання інформації забезпечує високу якість фіксації, компактність, надійність, швидкість і зручність в застосуванні технічних засобів фіксації.

Широкі можливості для ефективного використання в слідчій та судовій практиці науково-технічних засобів, зокрема, звуко- та відеозапису при здійсненні процесуальних дій, дозволяє досягти високої точності і повноти фіксації показань, рухів і дій учасників, включаючи міміку і жестикуляцію з передачею не тільки змісту показань, але й інтонаційних особливостей, емоційного забарвлення, полегшує дослідження доказів і їх оцінку, створює у учасників «ефект присутності» при провадженні слідчої (розшукової) дії.

Слідчий здійснює свою діяльність у визначених кримінально-процесуальним законодавством межах, у тому числі використовує звуко- та відеозаписувальні технічні засоби при проведенні окремих слідчих (розшукових) дій. Результати їх застосування відповідним чином фіксуються в процесуальних документах, і лише в такому вигляді вони можуть мати юридичне значення та використовуватись у кримінальному провадженні.

Покликане служити засобом прискорення і полегшення діяльності з розкриття та розслідування кримінальних правопорушень, застосування звуко- та відеозаписувальних технічних засобів часто втрачає свою ефективність за умов непрофесійних дій уповноважених осіб. Подекуди у практичній діяльності порядок застосування звуко-, відеозапису при проведенні слідчих (розшукових) дій, а також процедура оформлення такого факту супроводжується типовими помилками процесуального та організаційно-тактичного характеру. Незважаючи на широкі можливості зазначених технічних засобів фіксації в кримінальному провадженні, на практиці їх застосування здійснюється не на повну потужність. Це пояснюється, зокрема, й відсутністю чітких, однозначних та повних рекомендацій щодо звуко- та відеозаписувальних технічних засобів у

зазначеній сфері.

Проблеми ефективного застосування звуко- та відеозаписувальних технічних засобів у сфері виявлення та розслідування кримінальних правопорушень не втрачають своєї актуальності, як у наукових дослідженнях, так і в практичній діяльності. Сукупність зазначених чинників обумовлює розробку методичних рекомендацій щодо застосування звуко- та відеозаписувальних технічних засобів.

1. ЗАГАЛЬНІ УМОВИ ВИКОРИСТАННЯ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПИСУВАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ У ДОСУДОВОМУ КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОВАДЖЕННІ

У чинному Кримінальному процесуальному кодексі України (далі - КПК України) застосування технічних засобів фіксації, у тому числі і звуко-, відеозапису передбачено у главі 5 «Фіксування кримінального провадження. Процесуальні рішення» (ст. ст. 103-107). Відповідно ст. 103 КПК України процесуальні дії під час кримінального провадження можуть фіксуватися: 1) у протоколах; 2) на носії інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії; 3) у журналі судового засідання. Носіями інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії, є матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інші носії, які містять відомості про обставини, установлені під час проведення таких дій.

Протокол є обов'язковим засобом документування процесуальних дій, результати яких можуть використовуватися як докази у кримінальному провадженні. Такі способи документування, як звуко- та відеозапис, за повнотою, точністю і об'єктивністю відображення перевершують протоколювання. Інформація зафіксована під час проведення процесуальної дії за допомогою технічних засобів фіксації повинна бути долучена до протоколу процесуальної дії як додатки. Ними можуть бути стенограми, аудіо-, відеозаписи процесуальної дії, що пояснюють і збагачують зміст протоколу (п. 3 ч. 2 ст. 105 КПК України).

Звукозапис (один з технічних засобів документування) зменшує кількість перетворень інформації в процесі її відображення. Цим забезпечується фіксація інформації, випадково пропущеної слідчим або помилково визнаної ним такою, що не має відношення до кримінального провадження, і тому не відображеної в протоколі. Відтворення звукозапису завдає більшого емоційного впливу, ніж, приміром, оголошення протоколу допиту.

Розвиток відеотехніки та розповсюдження її до масового побутового рівня суттєво вплинув на збільшення кількості використання відеоматеріалів у кримінальному провадженні, які ефективно допомагають розкриттю, об'єктивному розслідуванню та судовому провадженню кримінальних правопорушень і спонукають сторони до захисту прав людини. На сьогодні у слідчій та судовій діяльності широко застосовується відеозапис, адже відеодокументи – це завжди носії певної інформації, джерела доказів у кримінальному провадженні. До відеозапису вдаються в тих випадках, коли необхідно зафіксувати певні факти, динамічну картину події, взаємозв'язок тих чи інших предметів і слідів, складну обстановку місця події. Відеозйомка може застосовуватися для фіксації певної слідчої (розшукової) дії цілком або окремих її елементів. До переваг відеозапису у розслідуванні кримінальних правопорушень слід віднести: 1) можливість водночас фіксувати звук і зображення та візуально контролювати якість запису; 2) містить інформацію про динамічність події, розвиток тієї чи іншої дії або явища; 3) не потребує

лабораторного опрацювання відзнятого матеріалу.

Криміналістичний відеозапис є системою видів, методів та прийомів зйомки, що застосовуються під час проведення слідчих (розшукових) і судових дій, оперативно-розшукових заходів і судових експертиз з метою розслідування кримінальних правопорушень та надання суду наочного доказового матеріалу. Особливості відеозйомки зумовлені видом слідчої (розшукової) дії, під час якої здійснюється відеофіксація. У слідчій практиці відеозйомка найчастіше застосовується під час проведення різних видів: а) огляду місця події або трупа; б) обшуку; в) пред'явлення для впізнання; г) слідчого експерименту.

Застосування відеозапису повинно забезпечити найбільш точну і повну фіксацію фактів, що мають доказове значення, тому його доцільно здійснювати при провадженні кожної слідчої (розшукової) дії за попередньо розробленим гнучким сценарієм. Відеозапис не підміняє фотозйомку, а доповнює її, дає можливість фіксувати об'єкти не лише в статичі, а й у динаміці. Практиці проведення слідчих (розшукових) дій відомі непоодинокі випадки, коли на відеоносієві наочно видно емоційний стан, у якому допитуваний дає показання, емоційні особливості мови, її індивідуальні ознаки, міміку та жестикуляцію, чого не виявлено у протоколі, на фотознімку відображено знаряддя злочину, про яке у протоколі також не згадується. Отже, за обсягом така інформація, яка оформляється у вигляді додатків до відповідного протоколу, переважає інформацію, що міститься безпосередньо у самому протоколі слідчої (розшукової) дії.

Загальні вимоги, які визначають допустимість застосування в кримінальному провадженні технічних засобів фіксування полягають у такому: дії щодо їх застосування правомірні, якщо вони передбачені законом, не суперечать йому; застосовувати їх можуть особи, спеціально на те уповноважені; можливість їх застосування визначається їх науковою обґрунтованістю, об'єктивністю і достовірністю одержаних при цьому результатів; вони не повинні суперечити етичним нормам, принижувати гідність осіб, щодо яких застосовуються; їх використання має відповідати вимогам безпеки.

Застосування технічних засобів фіксування кримінального провадження під час досудового розслідування відповідно до ст. 107 КПК України здійснюється на розсуд особи, яка проводить відповідну процесуальну дію. Наявні в розпорядженні органів досудового розслідування технічні засоби виявлення й фіксації інформації можуть застосовувати як процесуальні особи (слідчий, прокурор або співробітники оперативних підрозділів за їх дорученням) самотійно, так і запрошені ними спеціалісти. Це відповідає основним формам використання спеціальних знань в кримінальному провадженні, яким є: процесуальні форми (використання допомоги спеціалістів під час проведення слідчих (розшукових) дій, призначення експертиз, використання самим слідчим, прокурором, слідчим суддею, суддею наявних у них спеціальних техніко-криміналістичних знань); непроцесуальні форми (консультативна діяльність фахівців, виконання різноманітних доручень

слідчого чи прокурора технічного характеру).

Обов'язковим є фіксування технічними засобами, за клопотанням учасників, процесуальної дії під час досудового провадження, а також фіксація речових доказів (із застосуванням фотографування або відеозапису), що не містять слідів кримінального правопорушення, у вигляді предметів, великих партій товарів, зберігання яких через громіздкість, або з інших причин неможливо без зайвих труднощів, або витрати на їх зберігання співмірні з їх вартістю, а також речові докази у вигляді товарів або продукції, що піддаються швидкому псуванню (ч. 6 ст. 100 КПК України).

Про застосування технічних засобів фіксування процесуальної дії заздалегідь повідомляються особи, які беруть участь у ній. У матеріалах кримінального провадження зберігаються оригінальні примірники технічних носіїв інформації, зафіксованої процесуальної дії, резервні копії яких зберігаються окремо. Незастосування технічних засобів фіксування кримінального провадження у випадках, якщо воно є обов'язковим, тягне за собою недійсність відповідної процесуальної дії та отриманих внаслідок її проведення результатів, за винятком випадків, якщо сторони не заперечують проти визнання такої дії та результатів її проведення чинними.

Закон передбачає проведення таких слідчих (розшукових) дій: допит (ст. ст. 224-226, 232 КПК України); пред'явлення для впізнання особи, речей, трупа (ст. ст. 228-230 КПК України); обшук (ст. ст. 233-236 КПК України); огляд: місця події, місцевості, приміщень, житла чи іншого володіння особи, речей та документів, трупа, місця вчинення кримінального правопорушення (ст. ст. 237-239, п. 2 ч. 2 ст. 520 КПК України); слідчий експеримент (ст. 240 КПК України), освідування особи (ст. 241 КПК України), залучення експерта та проведення експертизи (ст. ст. 242-243 КПК України).

Фіксування технічними засобами звуко-, відеозапису слідчих (розшукових) дій передбачене й окремими статтями КПК України, а саме під час: допиту – ч. 5. ст. 224 КПК України; пред'явлення для впізнання осіб, речей чи трупа – ч. 6-8 ст. 228 і ч. 3 ст. 231 КПК України; проведення допиту, впізнання у режимі відео-, телефонної конференції ст. 232 КПК України; допиту за запитом компетентного органу іноземної держави шляхом проведення відео- або телефонної конференції (ст. 567 КПК України); обшуку – ч. 7 ст. 236 КПК України; огляду – ч. 7 ст. 237 КПК України; огляду трупа, пов'язаного з ексгумацією – ч. 6 ст. 239 КПК України; слідчого експерименту – ч. 2 ст. 240 КПК України; освідування особи – ч. 4 ст. 241 КПК України.

У ст. 223 КПК України, в якій визначені загальні вимоги до проведення слідчих (розшукових) дій, встановлено, що для проведення окремих з них слідчий, прокурор зобов'язані запросити понятих. Визнаючи високе пізнавальне значення й незаперечну об'єктивність у фіксації отриманих результатів, законодавець встановив, що немає потреби обов'язкового залучення понятих у разі застосування слідчим, прокурором безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії. Відеозапис може застосовуватись для безперервної фіксації ходу проведення відповідної

слідчої (розшукової) дії (для пред'явлення особи, трупа чи речі для впізнання, огляду трупа, в тому числі пов'язаного з екстгумацією, слідчого експерименту, освідування особи) і у такому разі участь понятих не є обов'язковою (ч. 7 ст. 223 КПК України).

Однак в такому випадку на особу, яка проводить слідчу (розшукову) дію, покладається обов'язок забезпечення дійсно безперервної, повної й об'єктивної фіксації за допомогою технічних засобів усіх подій, які відбуваються під час проведення слідчої (розшукової) дії і пов'язаних з їх підготовкою, проведенням, отриманням і фіксацією результатів. У таких випадках кількість застосованих технічних пристроїв для відеографічної фіксації може бути більшою, ніж одна відеокамера.

Відповідно ч. 1 ст. 136 КПК України матеріали відеозапису можуть бути належним підтвердженням отримання особою повістки про виклик або ознайомлення з її змістом. Також матеріали звуко-, відеозапису у кримінальному провадженні можуть виступати документами, якщо вони містять зафіксовані за допомогою звуку, зображення відомості, які можуть бути використані як доказ факту чи обставин, що встановлюються під час досудового розслідування, а також носії інформації, на яких за допомогою технічних засобів зафіксовано процесуальні дії.

У криміналістичному плані звукозапис представляє собою спосіб накопичення інформації, яка передається у вигляді звукових сигналів. Це дозволяє слідчому отримати звукове відображення події без будь-яких змін. При цьому сам процес запису слід розглядати як передмову, а відтворення – як логічну ціль накопичення інформації. Звукозапис об'єктивно й адекватно відображає акустичну та іншу інформацію і тим самим дозволяє фіксувати фактичні дані, які можуть мати доказове значення.

Відеозапис, як один із способів фіксації, є найефективнішим доказом її беззаперечності. Така інформація передається в повному обсязі, забезпечує можливість об'єктивно сприймати джерело інформації всіма учасниками процесу, створює умови для повноцінного її збирання. Використання засобів аудіовізуальної фіксації істотно підвищує повноту, всебічність та об'єктивність слідчої (розшукової) дії, дозволяє відобразити об'єкти та інформацію, на матеріальному носії в їх первинному вигляді для наступного відтворення та аналізу.

Результати відеозапису дозволяють наочно сприймати обстановку та дії учасників кримінального провадження. Зокрема, у будь-який час можна, проглянувши відеозапис, впевнитись у достовірності та неупередженості зібраної інформації. Крім того, використання відеозапису дає змогу виявити тактичні та процесуальні помилки, які мають місце в практиці слідчих з метою їх подальшого усунення. Не викликає сумнівів, що матеріали, отримані із застосуванням відеофіксації слідчої (розшукової) дії, мають суттєві переваги над іншими способами відображення та збереження відомостей (протокольний опис, фотозйомка, аудіозапис), що використовуються у правоохоронній діяльності.

Отримані за допомогою засобів цифрової техніки відеоматеріали, в тому числі ті, що відображають хід і результати слідчих (розшукових) дій, нерідко визнаються недопустимими доказами у кримінальному провадженні з причин, що викликають у суду сумнів у достовірності відображеної в них інформації. Такі сумніви під час оцінки доказів є наслідком недотримання при проведенні слідчих (розшукових) дій встановленого законом порядку й умов застосування технічних засобів фіксації.

У матеріалах звуко- та відеозапису умовно можна виділити три частини: вступну, основну і заключну. У вступній і заключній частинах фіксуються відомості, що пояснюють і засвідчують звуко- та відеозапис, основна частина відображає хід і результати слідчої (розшукової) дії.

Фіксація ходу і результатів слідчої (розшукової) дії в кожному конкретному випадку має свою специфіку і залежить від виду й характеру слідчої (розшукової) дії, а також ситуації, в якій вона проводиться. Вступну частину відеозапису будь-якої слідчої (розшукової) дії бажано починати із зображення крупним планом особи, що її проводить, яка називає свою посаду і прізвище, і яка слідча (розшукова) дія проводиться. Потім вказуються час, місце проведення і всі учасники слідчої (розшукової) дії, яких також доцільно відобразити крупним планом. Далі слідчий роз'яснює права та обов'язки кожного учасника, і порядок проведення слідчої (розшукової) дії, після цього проводиться основна частина слідчої (розшукової) дії. При здійсненні звукозапису слід дотримуватись аналогічних правил. По закінченні слідчої (розшукової) дії матеріали звуко- відеозапису повністю відтворюються її учасникам. Відповідні доповнення, зроблені ними, також фіксуються за допомогою звуко- та відеозапису. Закінчується слідча (розшукова) дія заявами її учасників, що засвідчують її правильність.

Протокол слідчої (розшукової) дії, в ході якої застосовувався звуко- та відеозапис, крім загальних реквізитів і опису ходу слідчої (розшукової) дії, повинен містити: відмітку про застосування звуко- та відеозапису, час його початку і повідомлення про це учасників слідчої (розшукової) дії; відомості про технічні засоби та умови застосування звуко- та відеозапису, а також про те, хто його здійснював; відмітку про відтворення звуко- та відеозапису учасникам; заяви учасників про те, що з протоколом слідчої (розшукової) дії і з матеріалами звуко- та відеозапису вони ознайомилися, що все записано правильно, доповнень вони не мають (або їх зауваження про неправильність звуко- та відеозапису, конкретні зауваження і доповнення); відмітку слідчого про час закінчення слідчої (розшукової) дії та звуко- та відеозапису.

При застосуванні для відеозапису цифрової апаратури і комп'ютерної техніки до протоколу слідчої (розшукової) дії долучаються цифрові носії інформації, що містять відеозапис об'єкта у формі електронного документа. Вони мають статус додатків до протоколу відповідної слідчої (розшукової) дії і є частиною даного виду доказу. У протоколі слідчої (розшукової) дії робиться відмітка про приєднання даних додатків до матеріалів кримінального провадження. Зазначена процедура не вимагає винесення спеціальної

постанови чи іншого будь-якого процесуального документа. У разі відтворення звуко- та відеозапису при проведенні іншої слідчої (розшукової) дії необхідно зробити про це відмітку в протоколі цієї слідчої (розшукової) дії.

Застосовуючи відеозйомку слідчої (розшукової) дії спеціаліст повинен відобразити кожного, хто задає питання і відповідає на них, середнім або великим планом так, щоб можна було розрізнити риси зовнішності відповідного учасника слідчої (розшукової) дії. Тільки після повної відповіді на питання задається наступне питання, при цьому не можна ставити відразу кілька питань, підказувати, коментувати відповідь тощо. Не слід допускати одночасну розмову декількох учасників слідчої (розшукової) дії. Необхідно пам'ятати, що кожне слово і жест фіксуються на відео; порушення цих рекомендацій свідчить про непідготовленість, низький професійний рівень особи, яка проводить слідчу (розшукову) дію, і в результаті призводить до зниження її доказового значення.

Результати вимірювань, проведених на місці слідчої (розшукової) дії, повинні бути показані крупним планом, названі і вказані в протоколі слідчої (розшукової) дії і графічних додатках. Виявлені сліди та інші речові докази описуються із зазначенням місця їх виявлення, загальних ознак предмета, речового доказу або слідоносія, способу виявлення слідів, місця розташування слідів та слідоносія, загальні й окремі ознаки слідів, спосіб вилучення і упаковки. Особа, яка здійснює звуко- та відеозапис, повинна застосовувати рекомендовані криміналістикою прийоми і способи зйомки. Усі дії з виявлення, фіксації і вилучення слідів та інших речових доказів повинні бути озвучені слідчим або відповідним фахівцем під час звуко- та відеозапису.

Фіксація ходу і результатів *негласних слідчих (розшукових) дій* передбачена ст. 252 КПК України. Протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування (ст. 256 КПК України). Технічні засоби звуко-, відеозапису під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій можуть бути використані для: аудіо-, відеоконтролю особи (ст. 260 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи, шляхом встановлення технічних засобів аудіо-, відеоконтролю особи (п. 5 ч. 1 ст. 267 КПК України); обстеження публічно недоступних місць, житла чи іншого володіння особи з використанням відеозапису (ч. 1 ст. 269 КПК України); аудіо-, відеоконтролю місця (ст. 270 КПК України).

Важливе значення надається використанню технічних засобів фіксації в *дистанційному¹ досудовому розслідуванні*. Якщо за звичного порядку

---

¹ Термін дистанція (фр distance - лат. distantia) в буквальному перекладі означає відстань, проміжок між чим-небудь (у просторі, часі тощо). Дистанційний (прикметник до дистанція) - той, який здійснюється або діє на певній віддалі, дистанції; пов'язаний з дією на

проведення слідчих (розшукових) дій технічні засоби застосовують переважно з метою виявлення слідів чи інших об'єктів, фіксування ходу дії та отриманих результатів, то в дистанційному досудовому розслідуванні визначальне значення має створення за їхньою допомогою повноцінних умов для отримання й передачі інформації на відстань в режимі реального часу, належної якості звукового сигналу і відеографічного зображення, за умови одночасного й повноцінного сприйняття інформації із кожного з віддалених місць, в якому відбуваються події, що пов'язані сутністю і єдністю завдань допиту чи впізнання. Крім того, під час проведення дистанційного розслідування слідчий, прокурор чи слідчий суддя, що прийняв рішення про проведення слідчої (розшукової) дії в режимі відеоконференції, зобов'язаний забезпечити неможливість витоку відомостей про таку дію, що може призвести до розголошення даних досудового розслідування, зокрема й запобігти витоку таких даних шляхом несанкціонованого втручання сторонніх осіб у роботу засобів зв'язку.

Також підлягають обов'язковій фіксації за допомогою технічних засобів відеозапису (ч. 9 ст. 232 КПК України) хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції при трансляції з іншого приміщення (допит осіб, впізнання осіб чи речей).

Відеоконференцзв'язок – технологія, яка забезпечує одночасно двосторонню передачу, обробку, перетворення та надання інтерактивної інформації на відстані в режимі реального часу. Відеоконференція є однією з найсучасніших телекомунікаційних технологій інтерактивної взаємодії, яка може слугувати досягненню цілей кримінального провадження; це інформаційна технологія, що забезпечує одночасно двосторонню передачу, обробку, перетворення і візуалізацію інтерактивної інформації на відстань в режимі реального часу з допомогою апаратно-програмних засобів обчислювальної техніки.

Під час досудового розслідування КПК України передбачає проведення тільки двох слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції – допиту осіб (у тому числі одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб) та впізнання осіб чи речей. Ці дії спрямовані на отримання (збирання) або перевірку доказів у кримінальному провадженні.

Застосування технічних засобів і технологій не повинно перешкоджати реалізації наданих учасникам слідчої (розшукової) дії прав та виконанню їхніх процесуальних обов'язків. Застосування технічних засобів відеозапису з метою фіксування ходу і результатів слідчої (розшукової) дії, що проводиться у режимі відеоконференції, здійснюється слідчим, прокурором або за його вказівкою спеціалістами експертно-криміналістичних підрозділів за місцем перебування процесуальної особи, яка проводить таку дію, та місцем складання протоколу.

Відеозйомка повинна бути організованою з таким розрахунком, щоб у матеріалах відеозапису як додатках до протоколу слідчої (розшукової) дії

містилася уся потрібна інформація, яка відображає події, що відбувалися під час слідчої (розшукової) дії в кожному з місць її проведення. Така вимога вказує на доцільність застосування для фіксування ходу і результатів слідчої (розшукової) дії, проведеної у режимі відеоконференції, *декількох* відеокамер. Зміна зовнішності й голосу особи, якій забезпечується захист і яка бере участь в діях у режимі відеоконференції, становить технічне завдання, виконання якого слідчий, прокурор повинен покласти на спеціалістів, переконавшись особисто в тому, що за створених умов особу неможливо упізнати.

2. ПРОВЕДЕННЯ ОГЛЯДУ МІСЦЯ ПОДІЇ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПИСУВАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

Сутність огляду включає в себе виявлення, збирання, закріплення слідів і речових доказів, які у подальшому використовуються з метою встановлення відомостей про подію кримінального правопорушення, особу, яка його вчинила, та інші важливі для кримінального провадження обставини. При огляді слідчий за допомогою органів чуття переконується в існуванні й характері фактів, що мають істотне значення для кримінального провадження. Починаючи огляд, слідчий не знає і не може передбачити, які об'єкти він виявить. Виявлення і вилучення об'єктів є лише першим етапом, за яким відбувається вивчення їх ознак і властивостей, оцінка, з'ясування за їх допомогою обставин кримінального провадження.

У ч. 1 ст. 237 КПК України передбачено, що з *метою* виявлення та фіксації відомостей щодо обставин вчинення кримінального правопорушення слідчий, прокурор проводять огляд місцевості, приміщень, речей та документів. Окремо згадується про огляд житла чи іншого володіння особи.

Огляд місця події як один із видів огляду є найбільш поширеною з усіх слідчих (розшукових) дій, що проводиться практично у кожному кримінальному провадженні. Від своєчасності та результативності проведення огляду зазвичай залежить успіх розслідування всього кримінального провадження в цілому. У невідкладних випадках огляд місця події може проводитися до внесення відомостей до Єдиного реєстру досудових розслідувань (ч. 3 ст. 214 КПК України). Таку інформацію слід внести негайно після завершення огляду. Оскільки огляд місця події здійснюється безпосередньо слідчим, то доказова інформація доходить до нього з мінімальними викривленнями, оскільки він сприймає обстановку особисто.

У випадках проведення огляду місця події у житлі чи іншому володінні особи, його слід здійснювати за правилами, що передбачаються для проведення обшуку житла чи іншого володіння особи (ч. 2 ст. 237 КПК України).

Відповідно до Інструкції з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, затвердженої Наказом Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 р. № 575 (далі – Інструкції), слідчий на місці події керує діями інших

членів СОГ та відповідає за якість проведення огляду місця події; разом з іншими членами СОГ, залученими спеціалістами, запрошеними потерпілими, свідками та іншими учасниками кримінального провадження в установленому КПК України порядку фіксує відомості щодо обставин учинення кримінального правопорушення; вилучає речі і документи, які мають значення для кримінального провадження, та речі, вилучені з обігу, у тому числі матеріальні об'єкти, придатні для з'ясування обставин, що підлягають доказуванню, забезпечує в установленому порядку їх належне зберігання для подальшого направлення для проведення судової експертизи; має право заборонити будь-якій особі перебувати на місці огляду або залишати його до закінчення огляду та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню огляду (п. 1 ч. 8).

При проведенні огляду місця події або обшуку під час досудового розслідування кримінального правопорушення, пов'язаного з незаконним обігом наркотичних засобів, слідчий самостійно чи за його дорученням спеціаліст в установленому КПК України порядку застосовує відеофіксацію цих слідчих (розшукових) дій та складає плани-схеми, а також вилучає необхідні речі, предмети та документи (п. 1 ч. 3). Під час вилучення в ході огляду місця події вибухових речовин, боєприпасів або таких, що їх нагадують, предметів та речовин проводиться фото- або відеозапис (ч. 11).

Відповідно до Інструкції *інспектор-криміналіст (технік-криміналіст)*, наділений такими повноваженнями, пов'язаними із застосуванням звуко- та відеозаписувальних технічних засобів: 1) під час огляду місця події за дорученням слідчого проводить вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, виготовляє відбитки та зліпки наявних слідів, за необхідності складає плани і схеми, виготовляє графічні зображення оглянутого місця події чи окремих речей; 2) під час фіксації слідчим виявленої слідової інформації в протоколі огляду місця події надає допомогу щодо опису специфічних ознак (вид та кількість виявлених слідів, їх локалізація, способи виявлення та фіксації); 3) за дорученням слідчого виготовляє фототаблицю огляду місця події, стенограму, аудіо-, відеозапис процесуальної дії, схеми, зліпки, здійснює упакування носіїв комп'ютерної інформації та інших об'єктів та матеріалів, які долучаються як додатки до протоколу огляду місця події (п.п. 1-3 ч. 7 Інструкції).

Огляд місця події передбачає здійснення пізнавальної діяльності, якій притаманні такі особливості: 1) ретроспективний характер діяльності (пізнання зведене до минулого); 2) пізнання провадиться у формі доказування (за допомогою кримінально-процесуальних засобів); 3) така діяльність виконується спеціальним суб'єктом (слідчим або прокурором); 4) пізнання переслідує мету – отримання інформації, що має значення для встановлення обставин кримінального провадження; 5) засоби здійснення діяльності визначені у кримінальному процесуальному законодавстві.

У криміналістичній науці є загальноприйнятим умовний поділ проведення будь-якого огляду місця події на *підготовчий, робочий та заключний етапи*. Зміст поділу на етапи полягає в тому, щоб систематизувати

дії слідчого, встановити їх послідовність, забезпечити належну якість огляду.

Підготовчий етап починається з моменту прийняття слідчим рішення про проведення огляду місця події. Основним завданням слідчого на цій стадії є інформаційно-тактичне і матеріально-технічне забезпечення проведення слідчої (розшукової) дії. На цьому етапі він повинен отримати інформацію про: 1) подію, що сталася; 2) наявність на місці події очевидців та самого правопорушника; 3) наявність на місці події працівників поліції та вжиті заходи щодо охорони місця події та збереження слідів; 4) наявність на місці події постраждалих осіб.

На основі цієї інформації, слідчий вирішує: яким повинен бути склад учасників огляду (кого із спеціалістів чи інших осіб, наприклад, понятих слід залучити); які технічні засоби потрібні для огляду та їх готовність до використання. Також доцільно як можна ширше використовувати технічні засоби фіксації, насамперед відеозапис.

Робочий етап огляду складається із загальної та детальної стадій огляду. На його початку слідчий повинен зорієнтуватися на місцевості, вирішити питання про вихідну точку і спосіб огляду, дати вказівку спеціалісту-криміналісту провести орієнтуючу та оглядову фотозйомки (або зробити це самому). Змістом тактики такого огляду є дослідження матеріальної обстановки місця події. У «чистому вигляді» виокремлюють *кілька способів пересування на місці події під час огляду* (їх також називають методами огляду): ексцентричний (рух по спіралі від центра до периферії), концентричний (рух по спіралі від периферії до центру), фронтальний (або лінійний – пересування від однієї межі до іншої). Останній застосовується при огляді значних за площею ділянок місцевості (наприклад, узбережжя річки, ліс, парк, поле, залізничне полотно).

Серед *тактичних прийомів*, що зазвичай використовуються безпосередньо під час огляду місця події, можна назвати такі: 1) визначення меж огляду; 2) вибір послідовності огляду об'єктів, що знаходяться на місці події; 3) вибір методу огляду місця події; 4) залучення понятих до окремих дій під час огляду місця події та звернення їх уваги на виявлені об'єкти; 5) спостереження за поведінкою особи, яка повідомила про виявлення кримінального правопорушення чи є власником приміщення; 6) зіставлення слідів, виявлених на місці події, та отриманих даних з іншими вже відомими у справі доказами.

Заключний етап огляду місця події полягає у підбитті підсумків й оцінці всіх встановлених даних з метою перевірки того, чи всі завдання огляду виконані. З метою контролю рекомендується ще раз оглянути певні місця чи конкретні об'єкти. Це дозволяє ліквідувати виявлені недоліки, які пізніше вже не можна буде виправити. Після оцінки отриманих результатів слідчий приступає до їх фіксації. На цьому етапі він: 1) складає протокол огляду місця події, плани, схеми; 2) упаковує вилучені з місця події об'єкти; 3) вживає заходів для збереження тих об'єктів, що мають доказове значення, але їх не можливо чи недоцільно вилучати з місця події; 4) ознайомлює зі змістом протоколу огляду його учасників і вживає заходів щодо вирішення заяв, які від

них надійшли.

Прийоми відеозйомки. Відеозйомка під час проведення огляду місця події, як, власне, слідчих (розшукових) дій, передбачає використання певних видів, методів та прийомів зйомки. Так, різновидами відеозйомки є орієнтуюча, оглядова, вузлова і детальна зйомка. Відеозапис рекомендується проводити в послідовності, у якій здійснюється слідча (розшукова) дія. Визначення послідовності зйомки є необхідною передумовою для одержання загального уявлення про подію.

Використання традиційних видів зйомки на місці події (орієнтуючої, оглядової, вузлової та детальної) під час відеозапису набуває специфічного характеру. Зокрема, під час орієнтуючої відеозйомки центральний об'єкт шляхом плавного переходу від дальнього плану може бути виконаний великим планом, тому орієнтуюча композиція стає більш інформативною. При оглядовій зйомці можна зафіксувати загальну обстановку та її окремі елементи в просторовій орієнтації та існуючій послідовності.

У певних випадках відеозапис є найбільш ефективним засобом під час проведення огляду місця події. Так, відеозйомка є доцільною під час оглядів місць подій у кримінальних провадженнях про порушення правил безпеки праці, пожежі, теракти, аварії на водному, повітряному та наземному транспорті, об'єктах інфраструктури тощо. Застосування відеозапису певною мірою можна розглядати і як засіб охорони місця події. Відомо, якщо йдеться про особливо тяжкі та резонансні кримінальні правопорушення, то на місце події прибуває велика кількість осіб, які можуть порушити обстановку, знищити наявні сліди та залишити нові.

Однією з передумов високої якості відзнятого матеріалу є правильний вибір методів і прийомів відеозйомки. Як методи відеозйомки можуть бути успішно використані методи судово-оперативної фотографії, проте відеозйомка передбачає ширший спектр застосовуваних методів. Наприклад, відеозапис із панорамуванням застосовують у тих випадках, коли необхідно показати загальний план перед об'єктивом або під час зйомки в малих приміщеннях. Цей метод досить часто використовується під час орієнтуючої зйомки. Панорамування – це зйомка відеокамерою, яка перебуває в русі. Воно може бути статичним (здійснюється плавним поворотом відеокамери навколо горизонтальної або вертикальної осі) та динамічним (здійснюється відеокамерою, яка переміщується у просторі).

Знімати панорамним методом найкраще із застосуванням штатива з панорамною головкою. Панорами повинні починатися і закінчуватися зі статичних кадрів, інакше вони погано узгоджуються з сусідніми епізодами фільму. В середині панорам слід робити зупинки для виділення головних об'єктів. Для цього застосовують наїзд (наближення камери до об'єкта), тобто плавний перехід від загального плану до середнього та великого. Інший прийом, зворотній наїзд (віддалення від об'єкта), – від'їзд – частіше використовується для підтримки орієнтації в обстановці проведення слідчої (розшукової) дії після серії епізодів, знятих великим і детальним планами, або

для включення в кадр інших учасників після показу основного суб'єкта зйомки.

До прийомів відеозйомки належить також зйомка кількома відеокамерами, зйомка прийомами обходу та зйомка різноманітними планами, що обираються залежно від особливостей об'єкта, який необхідно зафіксувати, динамічності процесів і станів, завдань фіксації. Зокрема, багатокамерна зйомка є найдоцільнішою при фіксації неповторних явищ і дій (наприклад, при огляді місця пожежі) та здійснюється водночас з різних точок. Доволі ефективним прийомом відеозйомки є круговий обхід (переміщення камери навколо об'єкта), коли існує можливість показати місце події з усіх боків: рухаючись по колу, зупиняються у певних точках, і через відповідні проміжки часу з цих точок знову проводять зйомку.

Як свідчить слідча практика, застосовувати відеозапис при огляді місця події найбільш доцільно й ефективно в таких випадках: по всіх тяжких злочинах (тероризм, вбивство, розбій тощо); коли необхідна фіксація події до її закінчення (пожежа), а зміна обстановки, яка оглядається, продовжується; коли є терміновість в усуненні наслідків події і це пов'язано з швидкою зміною первинної обстановки або є загроза знищення слідів (ДТП, вибух, аварія, пожежа, масові заворушення); коли опис результатів огляду пов'язаний із використанням спеціальної термінології, яку надто важко сприйняти без наочного фактичного матеріалу; коли важливі об'єкти-сліди розташовані на значній території (великі залізничні аварії, авіакатастрофи, пожежі, ДТП).

При здійсненні відеозапису користуються, зазвичай, загальним, середнім, крупним і детальним планами. Загальний план, як правило, застосовується для фіксації об'єктів разом із навколишнім оточенням з дальньої точки зйомки. Він носить орієнтувальний і оглядовий характер, ним охоплюється все місце, де проводиться дана слідча (розшукова) дія. Середній план використовується для зображення об'єктів ізольовано від навколишнього оточення. Він є частиною загального, деталізує інформацію, зафіксовану загальним планом, відображає об'єкти з великою кількістю деталей. Крупний план призначений для виділення важливої частини головного об'єкта зйомки. Детальний план – це надкрупний план, за його допомогою відображаються особливо значущі ознаки об'єкта зйомки, які помітні лише зблизька.

Застосування аудіовізуальних засобів фіксації повинно бути спрямоване на найбільш точне, послідовне та всебічне відображення, збереження і передачу фактів, що мають доказове значення. Тактичні прийоми відеозапису в ході огляду залежать від обраної тактики огляду. Вибір суб'єктів зйомки в кожному окремому випадку залежить від конкретних умов і ситуації на місці події, від цілей використання матеріалів відеозапису, що були одержані при огляді.

Часто, через раптовість виїзду слідчо-оперативної групи на місце події, скласти попередній план зйомки до прибуття на місце неможливо, оскільки умови запису звуку та зображення невідомі. І лише після прибуття на місце, в ході статичного огляду слідчий визначає орієнтовний план огляду і дає операторові вказівки щодо основних подальших дій. Втім, найбільш оптимальні прийоми, методи й точки зйомки повинен обирати сам оператор. Як

правило, на місці події на таку підготовку не вистачає часу. Тому, спеціаліст повинен володіти навичками хронікально-документальної зйомки, вмінні швидко орієнтуватись у складній обстановці.

Особливості застосування відеозапису на місці події. Після прибуття на місце слідчий погоджує зі спеціалістом хронологію (черговість) застосування спеціальних операторських прийомів і методів зйомки. На початку відеозапису необхідно зафіксувати учасників огляду – обов'язкових (слідчий, поняті, судовий експерт – якщо в числі об'єктів огляду є труп) і факультативних (спеціалісти, потерпілий, свідок).

На відеофонограму фіксується як учасникам роз'яснюються їх права та обов'язки, як вони попереджаються про кримінальну відповідальність за неналежне виконання своїх обов'язків. Їм повідомляється, що під час огляду буде застосований відеозапис.

В подальшому слідчий переходить до *робочого етапу огляду місця події*, який складається з двох частин: статичної та динамічної.

Виходячи з цього, слід виділити *два варіанти відеозйомки*:

1. Слідчий оглядає місце події спочатку в статистиці, тобто не змінюючи нічого в обстановці і не вилучаючи предмети, які можуть бути засобами для розкриття кримінального правопорушення і виявлення винних або для спростування обвинувачення чи пом'якшення відповідальності. Після цього, під його керівництвом, спеціаліст приступає до відеозйомки, фіксує на відеокамеру обстановку місця події (оглядова зйомка), а потім знімає сліди та інші речові докази (детальна зйомка).

2. Слідчий обходить місце події і ділить його на окремі ділянки. Потім спеціаліст фіксує на відеокамеру загальний вигляд місця події з прив'язкою до відповідного орієнтиру (орієнтуюча зйомка), а потім здійснює зйомку відмічених ділянок (вузлова зйомка) паралельно з їх оглядом слідчим. Об'єкти на місці події спочатку знімають загальним планом, потім середнім і, нарешті, крупним і детальним.

Перехід від оглядової зйомки до вузлової й детальної здійснюється шляхом зміни планів кадрів. Якщо потрібно пов'язати оглядовий кадр з вузловим, а вузловий з детальним, то плани при зйомці змінюють плавно. Робиться це за допомогою таких операторських прийомів як: «панорамування», «наїзд», «від'їзд» тощо. Прийом «наїзд» служить для виділення із загальної обстановки того або іншого об'єкта, а «від'їзд» дозволяє прив'язати об'єкт, зафіксований крупним планом, до оточуючої обстановки. Статичне панорамування проводиться камерою, що повертається довкола горизонтальної або вертикальної осі без зміни точки зйомки (кругова панорама).

При динамічному панорамуванні камера переміщується в просторі вздовж об'єкта, який знімається (лінійна панорама) або навколо об'єкта, ніби оглядаючи об'єкт, що фіксується (внутрішньокругова панорама). В тих випадках, коли відеозапис здійснюється відеокамерою з комплексу фотографіметричної системи, зйомка необхідних об'єктів з метою вимірювання проводиться з урахуванням правил фотографіметричної відеозйомки.

У процесі відеозапису необхідно давати коментарі відносно об'єктів, які знімаються: що знімається, внаслідок яких дій виявлені ті або інші сліди та об'єкти. Коментарі повинні бути зрозумілими та чіткими, вони можуть даватися слідчим або спеціалістом. В обох випадках є позитивні та негативні моменти. У тих випадках, коли слідчий коментує відеозапис, він може давати вказівки спеціалістові, що і як відобразити, тоді його коментарі стосовно предметів, що фіксуються та виявлених слідів будуть текстуально ближчими до протоколу, який складається слідчим, і не буде відмінностей в тлумаченні одних і тих же об'єктів, що фіксуються, на відеофонограму та в протоколі. Проте в цьому випадку слідчий багато часу буде зайнятий коментарями відеозапису, виступаючи в ролі ведучого, а він повинен ще й аналізувати місце події, керувати діями інших учасників огляду. Наприклад, він повинен керувати діями спеціаліста при огляді трупа, під час пошуку слідів, складати плани, схеми, протокол і при цьому суворо стежити за дотриманням норм КПК України.

У тих випадках, коли спеціаліст сам коментує відеозапис, він повинен потурбуватися про якість записуваного звуку. Оскільки окремі фрагменти слідчої дії доцільно фіксувати з поясненнями учасників слідчої (розшукової) дії (наприклад, роз'яснення прав і обов'язків, отримання згоди на огляд житла осіб, які проживають в ньому, пояснення інших спеціалістів тощо), то джерела звуку (спеціаліст, який проводить відеозапис та інші учасники огляду) можуть перебувати на різному віддаленні від мікрофону, а це потребує використання мікрофону, який добре записує звук з близької та віддаленої відстані.

Найбільш доцільною є, звичайно, безперервна фіксація всього процесу, тобто обстановки на місці події та дій слідчого щодо її вивчення. Винятками є випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії (ч. 7 ст. 223 КПК України). Зйомка окремих предметів обстановки не дає повного уявлення про хід і результати огляду, вона подібна до серії фотографій, оскільки динаміка слідчої (розшукової) дії залишається за кадром, це ускладнює ретельне дослідження місця події. Проте можлива й вибіркова фіксація: виявляючи в ході огляду місця події важливі об'єкти, слідчий пропонує спеціалістові їх зняти, супроводжуючи фіксацію поясненнями, проведенням вимірів, вилученням слідів і об'єктів, виготовленням зліпків тощо.

Закон не забороняє зупиняти відеозйомку під час фіксації обстановки місця події, і спеціаліст повинен працювати так, щоб фіксувалося якомога менше кадрів, що не несуть корисного інформаційного навантаження. Це зауваження є важливим у зв'язку з тим, що сучасні відеокамери дозволяють вести безперервний запис тривалий час. Проте це не означає, що можна довго тримати в кадрі один план, не вимикати відеокамеру під час зміни точки зйомки, відображати очевидно другорядні об'єкти. При цьому кожній перерві в записі повинен передувати відповідний текст: «Час – ... Відеозапис припиняється з метою ... Час – ... Відеозапис поновлюється». Варто уточнити, що такий відеозапис може перериватись у разі участі понятих у слідчих

(розшукових) діях. Мова не йде про випадки застосування безперервного відеозапису ходу проведення відповідної слідчої (розшукової) дії.

Момент вилучення і вид речових доказів, які вилучаються, їх упакування і опечатування також слід зняти, фіксуючи чіткі та зрозумілі пояснення слідчого, спеціаліста у відповідній галузі. Тому, що іноді в суді виникає сумнів, чи правильно було вилучено й упаковано речовий доказ, чи не підмінений він, де саме був виявлений слід, чи ретельно проведений огляд місця події тощо. У зв'язку з тим, що поняті можуть забути окремі деталі огляду і не завжди в змозі відповісти на ці запитання, перегляд матеріалів відеозапису має велике значення для з'ясування всіх перерахованих обставин.

Вибір повного або часткового способу відеофіксації залежить від розмірів місця події, кількості та характеру об'єктів, що підлягають відображенню, тобто від конкретних умов і ситуації на місці. Найважливіші ділянки місця події необхідно знімати повністю для виключення негативних наслідків, що виникають при поверхневому огляді та призводять до втрати важливої інформації і перешкоджають з'ясуванню обставин кримінального правопорушення.

На завершальному етапі огляду всім учасникам бажано проглянути відеозапис і з окремих ключових кадрів відеофонограми виготовити фототаблицю із зазначенням часу її виготовлення, про що в протоколі повинна бути зроблена відмітка. Таким чином, на відеофонограмі може відобразитися не весь процес огляду місця події від початку до кінця, а лише його вузлові моменти.

У протоколі також повинно бути вказано про відтворення відеозапису учасникам слідчої (розшукової) дії і про їх заяви з приводу його застосування, зазначено прізвище і посада особи, що здійснювала відеозапис, а також технічні дані: марка відеокамери; тип носія, на який проводився запис; апаратура, на якій проводився перегляд відеозапису. Опечатані носії відеозапису з підписами учасників огляду місця події разом з протоколом приєднуються до матеріалів кримінального провадження.

До типових помилок проведення відеозапису результатів огляду місця події слід віднести: різкі рухи камерою під час відеозапису; неналежна підготовка, слабка технічна оснащеність для тривалої відеозйомки; фіксація сторонніх розмов, що не мають відношення до огляду місця події; зловживання знімальним прийомом «наїзд» – «від'їзд»; порушення правил зберігання відеоносія; – порушення процесуальних вимог оформлення результатів огляду місця події.

При огляді місця події звукозапис застосовується як технічний засіб, що замінює письмові чорнові замітки і дозволяє заповнити прогалини в пам'яті. Відеозйомка може застосовуватись під час огляду місця події як технічний засіб виконання чорнових заміток і використовуватися для складання протоколу, причому, ефективніше ніж звукозапис, оскільки вона дозволяє не лише обробляти записану інформацію, а й контролювати її достовірність, переглядаючи відповідні зображення вузлів і деталей обстановки місця події.

Протокол огляду місця події. Під час проведення огляду або безпосередньо після його закінчення особою, яка його проводила, складається протокол (ст. 104 КПК України). У протоколі відображають назву слідчої (розшукової) дії; місце, час її проведення, коли, ким і за яких обставин був проведений запис; викладають детальний опис матеріального носія запису (компакт-касета, катушка, мікрокасета, CD-диск, флеш-накопичувач тощо), видимі пошкодження, сліди відкриття чи порушення цілісності упаковки. Після чого проводиться прослуховування звукозапису (перегляд і прослуховування звуко- та відеозапису); у протоколі вказується місце на носії запису, що має значення для кримінального провадження.

Протокол огляду місця події є джерелом доказів у кримінальному провадженні. Тому до даного документа пред'являється *низка вимог*, дотримання яких обов'язкове. Зокрема: протокол повинен задовольняти вимоги законності, тобто повинен бути складений відповідно до вимог правил і містити всі необхідні реквізити; у протоколі повинна дотримуватися точність, послідовність й об'єктивність в описі виявлених об'єктів; за можливості термінологія повинна бути загальнодоступною; повністю повинно бути описано все, що має відношення до події кримінального правопорушення; доцільно виділяти частини протоколу відповідно до частин місця події (наприклад, кухня, труп і тощо); необхідно зазначити, в яких умовах проводився огляд (освітлення, дощ, сніг, температура повітря, вологість та ін.); обов'язково слід вказати час початку й закінчення огляду, а також час перерв у роботі, якщо такі були.

Після складання протоколу він зачитується вголос і підписується всіма учасниками огляду. Слідчому треба бути особливо уважним при викладі в протоколі інформації, отриманої від спеціаліста, тому що вона може містити малознайомі для нього терміни й поняття. Тому після того, як протокол буде підготовлений, необхідно ознайомити спеціаліста з тією його частиною, що написана з його слів. До протоколу додаються плани й схеми місця події, відеозапис. При використанні фототехніки знімки, отримані за допомогою неї, повинні бути оформлені у вигляді фототаблиці й підписані слідчим, фахівцем-криміналістом і понятими. Протокол огляду місця події рекомендовано складати в кількості не менше двох екземплярів. Другий екземпляр (копія) може бути спрямований у морг разом із трупом.

3. ПРОВЕДЕННЯ ДОПИТУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПISУВАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

3.1. Допит свідка, потерпілого, підозрюваного та особливості його фіксації за допомогою звуко- та відеозаписувальних засобів

Допит – це передбачена кримінальним процесуальним законом слідча (розшукова) дія, яка полягає в отриманні від свідка, потерпілого,

підозрюваного, обвинуваченого, експерта показань в усній або письмовій формі про обставини, що мають значення для кримінального провадження, хід і результати якої фіксуються у протоколі.

Мета допиту – оперативне отримання доказів або перевірка вже отриманих доказів у конкретному кримінальному провадженні.

Предметом допиту є обставини, які: пов'язані з подією кримінального правопорушення (час, місце, спосіб та інші обставини вчинення кримінального правопорушення); стосуються з'ясування винуватості підозрюваного у вчиненні кримінального правопорушення, форми вини, мотиву і мети вчинення кримінального правопорушення; спрямовані на встановлення виду і розміру шкоди, завданої кримінальним правопорушенням, а також розмір процесуальних витрат; пов'язані із встановленням обставин, які впливають на ступінь тяжкості вчиненого кримінального правопорушення, характеризують особу підозрюваного, обтяжують чи пом'якшують покарання, які виключають кримінальну відповідальність або є підставою закриття кримінального провадження; спрямовані на встановлення обставин, що є підставою для звільнення від кримінальної відповідальності або покарання; пов'язані із встановленням будь-яких інших даних, що є значимі для встановлення обставин розслідуваного кримінального правопорушення.

Залежно від процесуального становища допитуваного: свідка (малолітнього або неповнолітнього), потерпілого (малолітнього або неповнолітнього); підозрюваного.

Тактика проведення допиту включає три етапи: *підготовчий, робочий і заключний*. Підготовка до його проведення включає в себе такі взаємопов'язані *інформаційні, організаційні та тактичні складові*: 1) збирання вихідних даних; 2) прийняття рішення про проведення допиту; 3) тактичне забезпечення допиту; 4) вибір часу, місця та технічного забезпечення допиту; 5) визначення способу виклику на допит; 6) складання плану.

Збирання вихідних даних визначає успіх і ефективність допиту. До таких даних відносяться відомості про особу допитуваного, які допомагають слідчому виробити подалі потрібну тактику допиту. Вони можуть бути отримані за результатами вивчення матеріалів кримінального провадження й оперативних джерел або отримані спеціальними методами: спостереження за суб'єктом, бесіда, аналіз діяльності (у тому числі й спосіб вчинення і приховання кримінального правопорушення), узагальнення незалежних характеристик, що даються суб'єкту певними особами в різних ситуаціях.

При підготовці до допиту слідчий повинен визначити коло обставин, відносно яких необхідно отримати показання. Інформація, що відноситься до предмету допиту, може носити спеціальний характер, вимагати ознайомлення зі спеціальною літературою, відповідними технологічними процесами, порядком документо- і товарообігу на підприємстві, системою обліку і звітності тощо. У таких випадках слідчий вправі використовувати консультації спеціалістів, дані, які містяться у висновках експертів у матеріалах кримінального провадження, довідкові матеріали. Інформація, що відноситься до предмета допиту, може

бути отримана також і з оперативних джерел.

Приймаючи рішення і визначаючи момент проведення, потрібно враховувати характер інформації, відносно якої необхідно отримати показання, її місце в системі інших доказів, психологічні якості учасників. При прийнятті рішення слідчий, прокурор повинен проаналізувати і оцінити зібрану інформацію та слідчу ситуацію, що склалася на певному етапі досудового розслідування. Добре організований допит повинен проводитися активно, наступально, в максимально короткий проміжок часу, а керуючий вплив має бути спрямований на вирішення тактичних завдань.

Тактичні прийоми допиту є досить різноманітними, вони відрізняються один від одного за змістом та цілями застосування. Однак деякі з них, будучи універсальними, можуть застосовуватися при проведенні будь-якого допиту. *Прийоми тактико-психологічного впливу на особу з метою отримання правдивих показань* можуть бути поділені на такі підгрупи: а) прийоми, засновані на використанні окремих психологічних якостей особи допитуваного; б) прийоми логічного переконання допитуваної особи про наявність достовірної доказової інформації; в) прийоми, що створюють у допитуваного перебільшене уявлення про обсяг поінформованості слідчого, прокурора та його учасників; г) прийоми підвищеного емоційного впливу, пов'язані з пред'явленням несподіваної інформації.

Отримана й систематизована інформація в подальшому слугує основою для прийняття рішень щодо організації найбільш сприятливих умов досягнення цілей допиту.

Необхідно, крім *основних і достатніх загальних критеріїв допустимості* (законність, науковість та моральність), визначити більш конкретні критерії або умови допустимості. До них можуть бути віднесені такі: відсутність в інформації, що повідомляється, неправдивих даних; недопустимість тиску – в особи, стосовно якої здійснюється прийом, завжди повинна бути можливість добровільного вибору варіанту реагування на повідомлену інформацію; не повинна приховуватися інформація, ознайомлення з якою є законодавчо встановленим правом особи; прогноз і виключення використання тактичних прийомів, що можуть дати серйозні негативні наслідки для учасників кримінального провадження (розлад здоров'я, спонукання до аморальних і протизаконних дій та ін.); оцінка того, яким соціальним цінностям віддається перевага у разі реалізації прийому і міри допустимого обмеження прав інших осіб; отримана в результаті застосування тактичного прийому інформація (свідомість, реакція поінформованості) не розглядається як докази і вимагає обов'язкового підтвердження іншими даними.

Вибір часу, місця та технічного забезпечення допиту. Час допиту визначається з урахуванням важливості відомостей, якими володіє допитуваний, його процесуального становища, ролі в розслідуваній події, зв'язків з іншими особами, які підлягають допиту. Проведення слідчої (розшукової) дії повинно мати раптовий характер. Будь-яке зволікання з

проведенням допиту може призвести до зниження можливості отримання позитивних її результатів. Проте, не рекомендується допитувати осіб, які знаходяться в стані сильного хвилювання, розгубленості, пригніченості, крім виняткових випадків, які не терплять зволікання.

У всіх випадках слідчий, прокурор повинен прагнути, щоб місце відповідало вимогам, що пред'являються до обстановки допиту, – було зручним для проведення цієї слідчої (розшукової) дії, сприяло встановленню необхідного психологічного контакту з допитуваним, зосередженості його уваги на предметі допиту, забезпечувало можливість застосування звуко-відеозапису, а також збереження слідчої таємниці.

Особливої уваги, у даному випадку, необхідно приділити дотриманню інформаційної безпеки. Для того, щоб не допустити втрати чи витoku інформації, яка отримана в ході даної слідчої (розшукової) дії, унеможливити вплив інших осіб на проведення допиту, спеціалістами можуть застосовуватись спеціальні заходи та прийоми для кодування, шифрування та інші способи захисту такої інформації. У випадку, якщо існує загроза ідентифікації голосу, допит може супроводжуватися створенням акустичних перешкод.

Складання плану. Заключним етапом підготовки до допиту є його планування, яке передбачає визначення порядку його проведення. Планування допиту передбачає прогнозування можливих реакцій допитуваного на той чи інший доказ та можливі зміни лінії поведінки в процесі допиту. Результати розумової діяльності слідчого при підготовці до допиту знаходять свій концентрований вияв у плані (усному або письмовому, короткому або розгорнутому).

Під час допиту має бути забезпечена повага до людської гідності, забороняється піддавати особу катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує її гідність, поводженню, вдаватися до погроз застосування такого поводження, утримувати особу в принизливих умовах, примушувати до дій, що принижують її гідність (ст. 11 КПК України).

Робочий етап допиту у режимі можна розділити на чотири стадії: встановлення психологічного контакту; вільна розповідь; постановка запитань; ознайомлення допитуваного з протоколом і записом показань.

Психологічний контакт – це найбільш сприятлива психологічна «атмосфера» допиту, яка допомагає взаємодії та взаємовідносинам між її учасниками, це певний «настрій» на спілкування. На встановлення контакту впливають обстановка допиту, манера поведінки слідчого, уміння володіти собою, його тон, зовнішній вигляд.

Вільна розповідь полягає у викладенні особою відомих їй фактів у тій послідовності, яку їй рекомендує слідчий або яку вона обирає сама. Слідчий не повинен переривати вільну розповідь репліками або питаннями. Тільки коли слідчий переконається, що допитуваний значно відхилився від предмету допиту і що таке відхилення не є необхідним для пригадування значимих для слідчої (розшукової) дії фактів, він може запропонувати допитуваному триматися ближче до суті.

Постановка питань полягає в тому, що слідчий заповнює й уточнює отримані показання, виявляє нові факти, що не згадувалися у вільній розповіді, одержує контрольні дані, необхідні для перевірки показань, допомагає допитуваному згадати забуте. Можна виділити такі *види питань*, які можуть бути задані допитуваному: доповнюючі; уточнюючі; нагадуючі; контрольні; викриваючі.

Тактичні прийоми викриття неправди за своїм характером і спрямованістю можуть бути розділені на три групи: прийоми емоційного впливу; прийоми логічного впливу; тактичні комбінації.

Рекомендується застосовувати такі *тактичні прийоми допиту*: використання різних видів запитань (уточнюючих, доповнюючих, нагадуючих); зіставлення показань із точно встановленими фактами під час кримінального провадження; з'ясування емоційного стану під час сприйняття події; з'ясування умов сприйняття події та доступність для його розуміння сприйнятого; роз'яснення важливості заперечних відповідей; повернення до певних місць показань з метою докладнішого висвітлення окремих обставин; використання різних наочних засобів; допит на місці події, якщо це не зашкодить психіці особи; висвітлення події з різних боків; пропонування допитуваному повторити розповідь в іншій послідовності; використання аналогії, порівняння, суперечностей у показаннях або з іншими доказами.

Вибір тактики допиту залежить від таких чинників: ситуації допиту (первинний, повторний, наявність психологічного контакту тощо); процесуального положення допитуваного і рівня його зацікавленості в результатах розслідування; особливостей допитуваної особи (вік, характер, рівень правової поінформованості, наявність злочинного досвіду і т.п.); характеру інформації і доказів, які є у слідства тощо.

Процесуальний порядок проведення допиту. Свідок зобов'язаний давати правдиві показання під час досудового розслідування (п. 2 ч. 2 ст. 66 КПК України), тому він попереджається про кримінальну відповідальність за відмову давати показання і за давання завідомо неправдивих показань, передбачену ст.ст. 384, 385 КК України. Давання показань потерпілим є його правом (п. 6 ч. 1 ст. 56 Кодексу), тому про кримінальну відповідальність за відмову від давання показань він не попереджається. Оскільки давання показань не є обов'язком підозрюваного, допит може відбутися тільки у тому випадку, коли він погодився або сам виявив бажання давати показання.

Допит починається з пропозиції розповісти все про обставини, у зв'язку з якими особа викликана, або у формі нагадування про подію, очевидцем або учасником якої вона була. Допитуваному може бути надана можливість власноручно написати показання, які записуються до протоколу в першій особі та по можливості дослівно.

Складання протоколу допиту є обов'язковою вимогою фіксації його ходу та результатів, а складений протокол як документ є джерелом доказів. На додаток до складання письмового протоколу для фіксації допиту може бути застосовано аудіо- або відеозапис чи обидва зазначені засоби технічної фіксації

разом, про що зазначається в протоколі з вказівкою на те, які саме технічні засоби фіксації інформації і ким застосовані (ч. 5 ст. 224 КПК України). Допускається застосування з цією ж метою фотозйомки, проте, з огляду на сутність процесів, які відбуваються під час допиту і пов'язані з отриманням усної інформації та оцінкою змісту невербального спілкування з допитуваним, застосування фотозйомки під час допиту слід вважати менш інформативним. На застосування додаткових технічних засобів для фіксації допиту згоди допитуваного не потрібно, але слід повідомити його про такі умови проведення слідчої (розшукової) дії. Отримані в результаті застосування технічних засобів фіксації носії інформації (фотознімки, магнітний аудіозапис, відеоплівка чи цифрові носії інформації) додаються в оригіналах до протоколу допиту як додатки і зберігаються з матеріалами кримінального провадження.

Після закінчення проведення допиту, слідчий має ознайомити учасників з її результатами. Про хід виконання цих заходів слідчий, прокурор повинні зробити записи у протоколі допиту.

Одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб є особливим різновидом допиту, якому притаманні, окрім загальних, спеціальні завдання, особлива організація і тактика. Проведення одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб регламентується ч. 9 ст. 224 КПК України.

На відміну від огляду, обшуку, слідчого експерименту, допит та одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб зазвичай проводяться в службовому кабінеті і не пов'язані з виконанням певних динамічних дій (пересуванням, пошуками предметів, відтворенням подій, обстановки та інших обставин тощо). Не вимагають зіставлення предмети і особи, у зв'язку з чим відпадає необхідність у застосуванні фотографування, виготовленні зліпків і відбитків. Серед додаткових засобів фіксації одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, як правило, можуть застосовуватися лише звуко- і відеозапис. При проведенні цієї слідчої (розшукової) дії має значення відображення не тільки показань допитуваних осіб, але й характеру спілкування учасників зазначеного виду допиту.

Відомо, що яким би докладним не був протокол одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, він завжди буде містити менше фактичних даних, ніж матеріали звуко- та відеозапису. Крім того, при протоколюванні необхідно враховувати неминучу втрату інформації, не завжди правильного визначення її належності до кримінального провадження. Звукозапис і відеозапис – засоби забезпечення повноти і точності фіксації одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб. Застосування звуко- та відеозапису під час одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб не повинно перетворюватися на самоціль, інакше воно може завдати шкоди якості складання протоколу.

Точність протоколювання залежить також і від того, наскільки правильно слідчий сприймає і фіксує показання учасників одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб. Слідчий може неадекватно сприйняти відповідь допитуваного і неточно зафіксувати його в протоколі. Неточність і неповнота

протоколювання можуть бути обумовлені поспішністю і необізнаністю слідчого в спеціальних питаннях, його невмінням до кінця вислухати учасника слідчої (розшукової) дії. Ці недоліки протоколювання заповнюються певною мірою використанням зазначених додаткових засобів фіксації.

Важливе значення для правильного розуміння показань мають форма, підтекст та інші елементи усного мовлення, які не знаходять відображення в протоколі одночасного допиту, проте їх з вичерпною повнотою фіксує звуко- та відеозапис. Вони дозволяють як в ході цієї слідчої (розшукової) дії, так і в подальшому прослухати і переглянути необхідну кількість разів показання допитаних, щоб правильно усвідомити, що і як було сказано.

Використовуючи під час одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб звуко- та відеозапис, необхідно враховувати, що він відтворює мову не менше трьох осіб. Цей процес нерідко відбувається в умовах конфліктної ситуації, внаслідок чого не виключені моменти, коли одна мова буде «накладатися» на іншу, що значно ускладнить або навіть виключить доступність звуко- та відеозапису.

Зазначені труднощі технічного характеру, що зустрічаються при застосуванні звуко- та відеозапису допиту одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб, вимагають *дотримання певних правил*:

1. Дотримання черговості надання усних показань, при яких кожен допитуваний повинен починати говорити, отримавши дозвіл слідчого. Негативно позначаються на якості звуко- та відеозапису питання, репліки, заперечення допитуваних, що порушують встановлений слідчим порядок дачі показань. Про це необхідно пам'ятати в тих випадках, коли слідчий з тактичних міркувань дозволяє учасникам одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб обмінятися враженнями з приводу спірних обставин або коли в силу підвищеної емоційної напруженості одночасний допит передбачає можливість виникнення спору між учасниками.

2. Вимкнення в момент звуко- та відеозапису шумових перешкод (зовнішнього шуму, телефонних дзвінків тощо).

3. Підвищення якості звуко- та відеозапису (мікрофон повинен бути розташований на однаковій відстані від учасників одночасного допиту). Доцільно використовувати не один, а декілька мікрофонів.

При проведенні одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб слідчому доводиться виконувати значний обсяг роботи: допитувати учасників, протоколювати їх показання, спостерігати за поведінкою допитуваних тощо. При такій кількості виконуваних завдань увага слідчого розосереджується і йому буває складно скласти якісний протокол слідчої (розшукової) дії. Використання звуко- та відеозаписувальних технічних засобів при проведенні одночасного допиту двох чи більше вже допитаних осіб підвищує якість сприйняття показань отриманих під час проведення цієї слідчої (розшукової) дії, сприяє досягненню її мети.

Статтею 225 КПК України передбачено можливість проведення *допиту свідка чи потерпілого слідчим суддею під час досудового розслідування*, якщо

існують або раптово виникли обставини, що можуть унеможливити допит указаних осіб під час судового провадження.

Клопотання про проведення допиту в судовому засіданні під час досудового розслідування може заявити сторона кримінального провадження слідчому судді місцевого суду, у межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування. У випадку подання такого клопотання слідчим, воно повинно бути погоджено з прокурором (п. 5 ч. 2 ст. 40 КПК України). *У клопотанні необхідно зазначити:* короткий виклад обставин кримінального правопорушення; його правову кваліфікацію із зазначенням статті (частини статті) закону України про кримінальну відповідальність; виклад обставин, якими обґрунтовуються доводи клопотання; особу, яку необхідно допитати, та її процесуальний статус. До клопотання також можуть бути додані копії матеріалів, якими обґрунтовуються доводи клопотання (довідка лікаря, відомості, що вказують на небезпеку для життя чи здоров'я свідка або потерпілого, тощо).

Допит свідка чи потерпілого здійснюється слідчим суддею у судовому засіданні в місці розташування суду або перебування хворого свідка, потерпілого в присутності сторін кримінального провадження з дотриманням правил проведення допиту під час судового розгляду (ст. 352 КПК України).

Для забезпечення безпеки особа за її або учасника кримінального провадження клопотанням чи за власною ініціативою слідчого, прокурора, може бути допитана з використанням технічних засобів з іншого приміщення, у тому числі за межами приміщення органу досудового розслідування, або в інший спосіб, що унеможливорює її ідентифікацію (зокрема, внаслідок зміни зовнішності). Слідчий, прокурор або слідчий суддя своєю постановою (ухвалою) може обмежити відомості про особу, до якої застосовані заходи безпеки, у т. ч. замінити прізвище, ім'я, ім'я по батькові у протоколах слідчих (розшукових) дій та інших матеріалах кримінального провадження. У цьому випадку вказується псевдонім учасника слідчої (розшукової) дії та наводиться зразок його підпису, яким будуть підписуватися протоколи слідчих (розшукових) дій, проведених з його участю.

Слідчий, прокурор, слідчий суддя, що організовує відеоконференцію, заявляє, що справжні дані про особу та адресу її проживання перевірені, підтверджені документами і окремо передає їх по закритих для інших учасників каналах зв'язку. Відповідно до ч. 3 ст. 317 КПК України матеріали про застосування заходів безпеки стосовно осіб, які беруть участь у кримінальному провадженні, для ознайомлення не надаються.

Незалежно від здійснення відеозапису, під час проведення допиту, в режимі відеоконференції ведеться протокол, який повинен відповідати вимогам передбачених ст. ст. 104-106, 231 КПК України. Враховуючи, що фіксація здійснюється за допомогою технічних засобів відеозапису, текст показань може не вноситися до протоколу за умови, що жоден з учасників процесуальної дії не наполягає на цьому. За таких обставин в описовій частині протоколу необхідно зазначити, що показання зафіксовані на носії інформації, який додається до

протоколу.

3.2. Проведення допиту в режимі відеоконференції під час досудового розслідування

Допит в режимі відеоконференції (ст. 242 КПК України) – це слідча (розшукова) дія, змістом якої є одержання показань від особи, яка володіє відомостями, що мають значення для розслідуваного кримінального правопорушення, що здійснюється за допомогою аудіовізуальної взаємодії з використанням технічних засобів та технологій при трансляції з іншого приміщення у режимі реального часу.

Допит у режимі відеоконференції як процесуальна дія, за винятком окремих особливостей, здійснюється за загальними правилами. Для його проведення необхідно констатувати наявність достатніх відомостей про те, що особі відомі обставини, які мають значення для кримінального провадження, наявність підстав, передбачених ч. 1 ст. 232 КПК України, та прийняти відповідне рішення слідчим, прокурором, слідчим суддею.

Особливим видом є одночасний допит в режимі відеоконференції двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях (ч. 9 ст. 214 КПК України).

До особливостей проведення допиту в режимі відеоконференції відносять такі: учасники допиту, впізнання в режимі відеоконференції знаходяться у географічно віддалених один від одного місцях; проведення допиту, впізнання в режимі відеоконференції слідчої (розшукової) дії напряду залежить від справності технічних засобів та швидкості передання інформації; обов'язковість залучення спеціаліста для проведення відеоконференції; дотримання вимог КПК України не лише щодо проведення відеоконференції, а й загальних вимог щодо проведення допиту, впізнання осіб чи речей.

Рекомендації підготовчого етапу допиту в режимі відеокоференції за своїм складом подібні до загальних рекомендацій допиту й відрізняються лише своїми окремими специфічними умовами.

Важливе місце в тактиці допиту в режимі відеоконференції займають *організаційно-підготовчі заходи* до його проведення, що дозволяє слідчому, прокурору, насамперед, вирішити питання про доцільність проведення такої слідчої (розшукової) дії, наявність підстав, передбачених ч. 1 ст. 232 КПК України.

Відповідно до ч. 2 ст. 232 КПК України, рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування приймається слідчим, прокурором, а в разі проведення у режимі відеоконференції допиту згідно із статтею 225 КПК України – слідчим суддею з власної ініціативи або за клопотанням сторони кримінального провадження чи інших учасників кримінального провадження. У разі, якщо сторона кримінального провадження чи потерпілий заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, слідчий, прокурор,

слідчий суддя може прийняти рішення про його здійснення лише вмотивованою постановою (ухвалою), обґрунтувавши в ній прийняте рішення. Рішення про здійснення дистанційного досудового розслідування, в якому дистанційно перебуватиме підозрюваний, не може бути прийняте, якщо він проти цього заперечує.

До початку слідчої (розшукової) дії у режимі відеоконференції особа, що проводить розслідування, повинна повідомити учасників про застосування технічних засобів, що має на меті підготувати їх до особливих умов проведення слідчої (розшукової) дії, заздалегідь уникнути можливого психологічного дискомфорту.

Оскільки закон чітко передбачає випадки коли може бути проведене дистанційне досудове розслідування, то слід вказати на необхідність наявності при прийнятті такого рішення уповноваженою особою зафіксованих в матеріалах кримінального провадження підтверджуючих даних вказаних підстав. При прийнятті рішення про проведення дистанційного досудового розслідування за клопотанням сторони чи інших учасників, слід дотримуватись правил про розгляд клопотань, який передбачений ст. 220 КПК України.

Вирішення питання про місце допиту в режимі відеоконференції залежить від конкретної ситуації. Ним може бути: 1) приміщення, розташоване на території, яка перебуває під юрисдикцією суду, органу досудового розслідування або на території міста, в якому розташований суд; 2) приміщення, розташоване поза територією юрисдикції суду та поза територією міста, в якому розташований суд; 3) місце перебування хворого свідка, потерпілого.

При проведенні допиту в режимі відеоконференції потрібно враховувати не лише вимоги до проведення відеоконференції, але й вимоги, які визначені КПК України для проведення допиту в звичайному режимі. Важливе значення при здійсненні слідчих (розшукових) дій у режимі відеоконференції мають технічні засоби, які забезпечують її проведення. Такі технічні засоби повинні бути справними для того, щоб передавати відеоінформацію в режимі реального часу, забезпечити належну якість звуку та зображення, а також одночасне і повне сприйняття інформації усіма учасниками слідчої (розшукової) дії.

Для проведення допиту в режимі відеоконференції слідчий, прокурор чи слідчий суддя повинні залучити спеціаліста, який володіє спеціальними знаннями і навичками, а також повинен забезпечити справність технічних засобів та встановити інші технічні умови для проведення відеоконференції.

При застосуванні відеоконференції спеціальною процесуальною підставою є прийняте слідчим, прокурором, слідчим суддею рішення про проведення дистанційного досудового розслідування. Відповідно до вимог закону, таке рішення слідчим та прокурором приймається у формі постанови (ч. 3 ст. 110 КПК України), а слідчим суддею – у формі ухвали (ч. 2 ст. 110 КПК України).

У випадку, якщо сторона обвинувачення чи захисту заперечує проти здійснення дистанційного досудового розслідування, а слідчий, прокурор,

слідчий суддя вважають за доцільне провести слідчу дію в такому режимі, їх рішення повинно бути обґрунтоване у вмотивованій постанові чи ухвалі. Виняток встановлюється щодо здійснення дистанційного досудового розслідування за участю підозрюваного, оскільки давання показань є його правом, а не обов'язком, і у випадку його відмови рішення про проведення допиту, пред'явлення для впізнання у режимі відеоконференції за його участю не може бути прийнято.

Допит особи під час дистанційного досудового розслідування здійснюється згідно з правилами, передбаченими ст. ст. 225-227 КПК України.

Брати участь у допиті мають право тільки передбачені законом особи, а саме: слідчий (п. 2 ч. 2 ст. 40 КПК України); прокурор (п. 4 ч. 2 ст. 36 КПК України); перекладач (якщо це необхідно) (ст. 68, ч. 3 ст. 224, ч. 8 ст. 228 КПК України); експерт (п. 3 ч. 3 ст. 69 КПК України); спеціаліст (ст. 71 КПК України); захисник (ч. 5 ст. 46 КПК України); адвокат свідка (п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК України); законний представник, педагог, психолог, лікар (ст. 226, ч. 8 ст. 228 КПК України) та ін.

Під час допиту підозрюваний, обвинувачений, свідок мають право користуватися правовою допомогою (п. 3 ч. 2 ст. 42, п. 2 ч. 1 ст. 66 КПК України).

Особливості застосування відеоконференції залежать від місцезнаходження особи, яка братиме участь у проведенні слідчої (розшукової) дії. Якщо особа знаходиться на території, що перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або на території міста, в якому він розташований, службова особа цього органу на підставі постанови слідчого чи прокурора про доручення на проведення слідчої (розшукової) дії у режимі відеоконференції зобов'язана в найкоротший строк організувати її виконання, викликати для проведення слідчої (розшукової) дії її учасників, вручити особі, яка бере участь у відеоконференції та знаходиться в іншому приміщенні, пам'ятку про процесуальні права, перевірити її документи та перебувати поряд з нею до закінчення слідчої (розшукової) дії.

В іншому випадку, якщо особа, яка братиме участь у дистанційному досудовому розслідуванні, знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією, яка перебуває під юрисдикцією органу досудового розслідування, або поза територією міста, в якому він розташований, слідчий, прокурор своєю постановою доручає в межах компетенції органу Національної поліції, органу безпеки, органу, що здійснює контроль за дотриманням податкового законодавства, органу державного бюро розслідувань, на території юрисдикції якого перебуває така особа, організацію проведення відеоконференції. Копія постанови про здійснення дистанційного досудового розслідування може бути надіслана електронною поштою, факсимільним або іншим засобом зв'язку.

Особливість проведення дистанційного досудового розслідування за рішенням слідчого судді полягає в тому, що названі дії виконує судовий розпорядник або секретар судового засідання суду, якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно, знаходиться у приміщенні,

розташованому на території, яка перебуває під юрисдикцією суду, або на території міста, в якому розташований суд. А якщо особа знаходиться у приміщенні, розташованому поза територією юрисдикції суду або поза територією міста, в якому розташований суд, слідчий суддя своєю ухвалою доручає іншому суду, на території юрисдикції якого перебуває така особа, здійснити дії, передбачені ч. 5 ст. 336 КПК України.

У випадку, якщо особа, яка братиме участь у досудовому розслідуванні дистанційно, утримується в установі попереднього ув'язнення або установі виконання покарань, організація проведення відеоконференції, встановлення особи, вручення їй пам'ятки про процесуальні права здійснюються службовою особою такої установи. Крім прізвища, імені, імені по-батькові, слід з'ясувати інші важливі відомості, що встановлюють особу: рік народження, місце проживання чи перебування, місце роботи, номер домашнього, службового і мобільного телефону тощо. Якщо у допиті в режимі відеоконференції бере участь перекладач, то слідчий перед його початком встановлює його особу та пересвідчується в компетентності перекладача, з'ясовує його стосунки з підозрюваним, потерпілим (ч. 4 ст. 68 КПК України).

Присутнім під час допиту в режимі відеоконференції особам відповідно до їх процесуального статусу слідчим, прокурором чи слідчим суддею роз'яснюються права й обов'язки, передбачені КПК України, процесуальний порядок проведення слідчої (розшукової) дії, а також указується на встановлену законом відповідальність. Допитуваному пояснюється, ким проводиться допит і в зв'язку з якими обставинами.

Якщо допитуваний відмовиться давати показання у режимі відеоконференції, слідчий повинен переконати його в доцільності проведення слідчої (розшукової) дії в такому режимі, а у випадку, якщо цього зробити не вдалося – провести допит у загальному порядку або цього разу відмовитись від його проведення. Безпосередньо проведення допиту, впізнання в режимі відеоконференції проводиться слідчим, прокурором, слідчим суддею та здійснюється на загальних підставах.

Після закінчення проведення допиту, проведення процесуальних дій у режимі відеоконференції слідчий має ознайомити учасників з її результатами шляхом перегляду відеофонограми: здійснити запис відеофонограми на носії відеозапису, створивши резервну та робочу копії; перевірити якість запису резервної копії; резервну та робочу копії долучити до матеріалів кримінального провадження; вилучити відеограму з технічного засобу відеозапису.

Про хід виконання цих заходів слідчий, прокурор повинні зробити записи у протоколі слідчої (розшукової) дії.

Після закінчення процесуальної дії у режимі відеоконференції слідчий або за його дорученням спеціаліст зобов'язаний заблокувати технічні засоби відеозапису або вийти з відповідної програми.

Особливості проведення допиту осіб, які знаходяться за межами України. Запит про міжнародну правову допомогу має бути обґрунтований винятковими обставинами, на що можуть вказувати такі фактори, як зміст

показань, недоступність особи для допиту традиційним способом, а також неможливість особистої участі допитуваного в місці проведення процесуальної дії. Зокрема, зміст показань визначає їх необхідність для всебічного, повного і об'єктивного дослідження обставин кримінального провадження.

Запит про міжнародну правову допомогу запитуваній державі направляється уповноваженим (центральним) органом України. Відповідно до ст. 545 КПК України таким органом під час досудового розслідування є Генеральна прокуратура України, крім досудового розслідування кримінальних правопорушень, віднесених до підслідності НАБУ, а під час судового провадження – Міністерство юстиції України, які звертаються із запитами та розглядають відповідні запити іноземних компетентних органів та судів іноземних держав.

Уповноважені органи запитуючої сторони: приймають рішення щодо необхідності проведення допиту в режимі відеоконференції; роз'яснюють права та обов'язки особі, що дає показання; перед початком проведення процесуальної дії з'ясовують, чи немає зауважень до якості звуку і зображення; пересвідчуються в тому, що нічого не перешкоджає особі вільно висловлювати свою думку, заявляти клопотання, надавати докази, підтверджувати чи заперечувати обставини справи; забезпечують участь спеціаліста з інформаційних технологій, який відповідає за належну якість передачі зображення і звуку, безперервний і стабільний сеанс зв'язку, інформаційну безпеку; безпосередньо заслуховують показання та проводять допит відповідно до норм національного законодавства; здійснюють загальне керівництво ходом допиту та його відеозапис тощо.

Відповідно до Другого додаткового протоколу до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах від 8 листопада 2001 р. (далі - Другий додатковий протокол), запитувана сторона погоджується забезпечити проведення допиту за умови, що застосування відеоконференції не суперечить основним принципам її законодавства й вона має для цього відповідні технічні засоби або, у випадку їх відсутності, такі засоби надаються за взаємною згодою запитуючої стороною.

У разі прийняття рішення про задоволення клопотання запитуючої держави про проведення допиту в режимі відеоконференції, уповноважені органи запитуваної держави: здійснюють організацію допиту та повинні бути присутніми при його проведенні; повідомляють про день, час та місце його проведення; здійснюють виклик особи відповідно до норм національного законодавства і мають право застосовувати санкції за ухилення від явки і за давання неправдивих показань; встановлюють особу допитуваного; роз'яснюють їй права і обов'язки, а також порядок проведення допиту; перед початком проведення процесуальної дії з'ясовують, чи немає в учасників зауважень до якості звуку і зображення; пересвідчуються в тому, що ніщо не перешкоджає особі вільно висловлювати свою думку, заявляти клопотання, надавати докази, підтверджувати або заперечувати обставини справи; забезпечують участь спеціаліста з інформаційних технологій; здійснюють

відеозапис ходу та результатів допиту; складають і надсилають протокол до уповноваженого органу запитуючої держави (ч. 6 ст. 9 Другого додаткового протоколу).

У разі необхідності запитуюча сторона забезпечує участь перекладача під час проведення допиту в режимі відеоконференції (ч. 3 ст. 567 КПК України). Однак, на прохання допитуваної особи чи запитуючої сторони, таку участь може забезпечити і запитувана сторона (п. д ч. 5 ст. 9 Другого додаткового протоколу). На перекладача, який знаходиться на території України, поширюються вимоги, передбачені ст. 68 КПК України. У випадках, коли допит у режимі відеоконференції виконується за запитом іноземної держави, перекладач може знаходитися на її території та діяти відповідно до її законодавства.

Окремі питання при наданні (отриманні) правової допомоги у режимі відеоконференції вирішуються за взаємною згодою уповноважених органів держав. Це питання щодо визначення термінів і умов виконання запиту, узгодження місця та часу проведення процесуальної дії, її учасників, способу і розмірів покриття витрат на застосування відеоконференції, надання технічних засобів для її застосування, якщо такі відсутні у запитуваної сторони, питання про заходи безпеки щодо учасників кримінального провадження, привілеї та імунітети особи, яка дає показання, фіксування ходу і результатів допиту тощо.

Особливості допиту в режимі відеоконференції за запитом про надання міжнародної правової допомоги має свої особливості. Так, допитуваний викликається для давання показань у порядку, передбаченому законодавством запитуваної держави. Тому, якщо він ухиляється від явки чи дає завідомо неправдиві показання, то притягується до кримінальної чи адміністративної відповідальності за законами тієї країни, на території якої знаходиться, хоча формально своїми діями (бездіяльністю) перешкоджає здійсненню іноземного правосуддя.

До запиту про допит особи додається належним чином засвідчений витяг з викладенням повного тексту відповідних норм законодавчого акту запитуючої сторони щодо порядку проведення допиту, а також з метою роз'яснення особі її процесуальних прав і обов'язків. Адже особа може скористатися правом відмовитися давати показання, яке їй надане законодавством запитуваної або запитуючої сторони (п. е ч. 5 ст. 9 Другого додаткового протоколу, п.п. 5, 6 ч. 3 ст. 42, п. 6 ч. 1. ст. 56 КПК України). До запиту також додається перелік питань, які слід задати особі, з обов'язковим перекладом їх на мову держави, в яку він надсилається.

Згода свідка, потерпілого, експерта для одержання їхніх показань у режимі відеоконференції не вимагається. Водночас відповідно до ч. 8 ст. 9 Другого додаткового протоколу допит підозрюваного або обвинуваченого проводиться лише за його згодою. Рішення ж про проведення відеоконференції за їх участю погоджується між відповідними державами згідно з національним законодавством та міжнародними документами.

Відповідно до п. с ч. 5 ст. 9 Другого додаткового протоколу, а також п. 18

ст. 18 Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності передбачено, що допит має бути проведений безпосередньо чи під керівництвом посадових осіб уповноважених органів запитуючої сторони і відповідно до її кримінального процесуального законодавства. Такий порядок підвищує якість виконання запиту про правову допомогу, адже допит проводиться в режимі реального часу посадовою особою запитуючої сторони, яка обізнана про фактичні обставини кримінальної справи, зв'язках допитуваної особи з іншими особами, в тому числі підозрюваним і обвинуваченим. Протокол складається компетентними органами запитуваної сторони, після чого сканується і передається електронною поштою, факсимільним або іншим зв'язком запитуючій стороні.

Аналогічні правила застосовуються й при здійсненні такої процесуальної дії за запитом про міжнародну правову допомогу як одночасний допит двох чи більше вже допитаних осіб для з'ясування причин розбіжностей у їхніх показаннях, причому допитувані особи можуть знаходитися в різних країнах.

4. ПРОВЕДЕННЯ ОБШУКУ ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПИСУВАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ

Обшук проводиться з метою виявлення та фіксації відомостей про обставини вчинення кримінального правопорушення, відшукування знаряддя кримінального правопорушення або майна, яке було здобуте у результаті його вчинення, а також встановлення місцезнаходження розшукуваних осіб (ч. 1 ст. 234 КПК України).

Підставою для прийняття рішення слідчим провести обшук є наявність достатніх відомостей, що вказують на можливість досягнення мети його проведення – виявити та зафіксувати відомості про обставини вчинення кримінального правопорушення. Такі відомості можуть міститися у заявах і повідомленнях осіб, їхніх показаннях, протоколах слідчих (розшукових) дій, матеріалах, зібраних під час проведення оперативно-розшукових заходів.

Фактичною підставою для проведення обшуку є наявність достатніх підстав вважати, що: 1) було вчинено кримінальне правопорушення; 2) розшукувані речі і документи мають значення для досудового розслідування; 3) відомості, які містяться у розшукуваних речах і документах, можуть бути доказами під час судового розгляду; 4) розшукувані речі, документи або особи знаходяться у зазначеному в клопотанні житлі чи іншому володінні особи.

Обшук проводиться на підставі ухвали слідчого судді. Така ухвала може бути отримана за наявності відповідного клопотання слідчого (прокурора). У клопотанні обов'язково вказується перелік речей, документів або осіб, які планується відшукати (ч. 2 ст. 234 КПК України).

Законодавчий припис щодо *обов'язкової аудіо- та відеофіксації розгляду клопотань про проведення обшуку та ходу обшуку* (ст. ст. 27, 107, 222 та 236 КПК України) покликаний забезпечити додаткові гарантії законності при

проведенні обшуку. При цьому, у матеріалах кримінального провадження повинні зберігатися оригінальні примірники технічних носіїв інформації зафіксованої процесуальної дії. Передбачається й право сторони захисту самостійно здійснювати відеозапис проведення обшуку. Такі особи попереджаються про їх обов'язок не розголошувати відомості досудового розслідування без письмового дозволу слідчого, прокурора, а також про відповідальність за розголошення таких відомостей. При цьому, відповідно до ст. 387 КК України, особа притягується до кримінальної відповідальності за розголошення даних оперативно-розшукової діяльності, досудового розслідування.

Звуко- та відеофіксація обшуку є обов'язковою, що надає можливість фіксувати, як допущені порушення процесуального законодавства, так і всі події, що відбувались при обшуку, виключаючи при цьому можливість слідчого, прокурора інтерпретувати обставини, що відбувалися, на користь обвинувачення під час оформлення протоколу обшуку.

Слідчими суддями під час розгляду клопотань органу досудового розслідування, в т.ч. про проведення обшуку повинна здійснюватися аудіо- та відеофіксація ходу судового засідання, в іншому випадку це процесуальне порушення, яке відповідно до ч. 3 ст. 87 КПК України є підставою для визнання доказу недопустимим. Натомість, Головним слідчим управлінням Національної поліції України листом № 23893/24/3/4-2017 від 13.12.2017 р. «Про роз'яснення положень Закону України» особовий склад зорієнтовано про необов'язковість застосування звуко- та відеофіксації під час огляду приміщення чи іншого володіння, якщо відповідних клопотань не заявляє особа, в якій такий огляд проводиться, не дивлячись на те, що відповідно до ст. 237 КПК України, огляд житла чи іншого володіння особи проводиться, згідно з правилами передбаченими для обшуку.

В ч. 3 ст. 87 КПК України передбачено критерій для визнання доказів недопустимими, а саме якщо докази були отримані під час виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи, якщо така ухвала винесена слідчим суддею без проведення повної технічної фіксації засідання. Таким чином, якісне, з дотриманням процесуального порядку (у т.ч. правил фіксації) проведення обшуку з одного боку сприятиме досягненню мети цієї слідчої (розшукової) дії, а з іншого – унеможливить намагання учасників кримінального провадження клопотати перед судом про визнання недопустимими доказів, отриманих під час такого обшуку.

Ефективність проведення обшуку багато в чому залежить від підготовки до його проведення. До основних елементів *підготовчого етапу* можна віднести: 1) вивчення матеріалів кримінального провадження; 2) збір орієнтовної інформації; 3) аналіз та оцінка зібраної інформації; 4) визначення кола учасників обшуку; 5) визначення необхідних науково-технічних засобів, а також транспортних засобів; 6) планування обшуку.

Виконання ухвали про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи. За рішенням слідчого до проведення обшуку можуть бути залучені потерпілий,

підозрюваний, захисник, представник та інші учасники кримінального провадження. Якщо під час проведення обшуку виникне необхідність одержання допомоги з питань, що потребують спеціальних знань, до проведення цієї слідчої (розшукової) дії можуть бути залучені відповідні спеціалісти (ч. 1 ст. 236 КПК України), як фахівці у певній галузі знань або для застосування ними технічних засобів пошуку й фіксації об'єктів, які мають значення для кримінального провадження, та фіксування ходу й результатів обшуку.

Поняті є обов'язковими учасниками обшуку. Незалежно від того, чи здійснюється безперервний відеозапис, чи ні, такі слідчі (розшукові) дії як обшук або огляд житла чи іншого володіння особи, обшук особи здійснюються з обов'язковою участю не менш як двох понятих (2 ч. 7 ст. 223 КПК України).

За загальним правилом, визначеним ч. 2 ст. 236 КПК України, обшук повинен відбуватися в час, коли завдається найменша шкода звичайним заняттям особи, котра володіє житлом чи іншим приміщенням, що підлягає обшуку (за ч. 4 ст. 223 КПК України, слідчі (розшукові) дії не проводяться в нічний час, а саме з 22 до 6 години). Не дотриматися вимог цього правила слідчий, прокурор може лише у випадку, коли буде встановлено, що виконання такої умови може суттєво зашкодити меті обшуку.

Перед початком проведення обшуку особі, яка є власником житла, що підлягає обшуку, а за її відсутності – іншій присутній особі повинна бути пред'явлена ухвала про проведення обшуку й надана її копія. Факт ознайомлення особи, у житлі чи іншому володінні якої планується проведення обшуку, з ухвалою слідчого судді про проведення обшуку фіксується підписом цієї особи на оригіналі ухвали із зазначенням дати та часу ознайомлення (ч. 3 ст. 236 КПК України).

Під час проведення обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани і схеми, виготовляти графічні зображення обшукуваного житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати і вилучати речі і документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх відношення до кримінального провадження. Вилучені речі та документи, які не входять до переліку, щодо якого прямо надано дозвіл на відшукання в ухвалі про дозвіл на проведення обшуку, та не відносяться до предметів, які вилучені законом з обігу, вважаються тимчасово вилученим майном.

Обрання часу (конкретного дня, часу доби) для проведення обшуку має спиратися на потребу забезпечення його завдань і водночас враховувати ту обставину, що така примусова слідча (розшукова) дія повинна завдавати найменшої шкоди звичайним заняттям особи, яка володіє житлом чи іншим володінням. Такі обставини встановлює прокурор, слідчий, виходячи з матеріалів конкретного кримінального провадження, але це зовсім не означає, що час проведення обшуку потрібно узгоджувати з особою, у якої його проводять. Тим більше, що важливим тактичним принципом обшуку є його

раптовість. Будь-який обшук як примусова слідча (розшукова) дія завжди пов'язаний із втручанням у звичайний ритм життя особи, а завданням прокурора, слідчого є визначення такого часу його проведення, коли завдана шкода буде найменшою.

Ухвала про проведення обшуку оголошується і надається її копія особі, яка володіє житлом чи іншим володінням, а за її відсутності іншій присутній повнолітній особі лише після входу прокурора, слідчого, а також інших учасників обшуку до приміщення, але до початку проведення в ньому пошукових дій. Після роз'яснення прав і обов'язків учасникам слідчої (розшукової) дії прокурор, слідчий чи особа, яка проводить обшук за його дорученням, може заборонити будь-якій особі залишати місце обшуку до його закінчення та вчиняти будь-які дії, що заважають проведенню обшуку. Така заборона зазвичай стосується поведінки осіб, у яких проводять обшук, їхніх рідних, близьких або тих, хто з ними проживає, перебуває поруч, але це може стосуватися й випадкових присутніх або захисника, представника тощо.

В усіх випадках після проведення обшуку прокурор, слідчий, який несе відповідальність за проведення і результати слідчої (розшукової) дії, зобов'язаний вжити можливих заходів для забезпечення схоронності майна, що знаходиться в житлі чи іншому володінні особи, та неможливості доступу до нього сторонніх осіб: встановлення замикаючих пристроїв; виставлення фізичної охорони з числа співробітників правоохоронного органу; передача приміщення чи іншого володіння на відповідальне збереження іншим особам та ін. Водночас, така вимога не означає, що на особу, яка здійснила обшук, покладається обов'язок забезпечення охорони приміщень чи іншого володіння особи від злочинних посягань з боку сторонніх осіб до закінчення кримінального провадження.

У разі, якщо є достатні підстави вважати, що особи, які присутні під час обшуку, мають при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження і відмовляються видати їх добровільно, за рішенням особи, що проводить обшук, може бути здійснено *особистий обшук* таких осіб. У зазначених випадках обшук особи проводиться на підставі ухвали слідчого судді про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи і подання окремого клопотання не потрібно, а факт особистого обшуку та його результати відображаються в протоколі обшуку. Окремою умовою законодавчого припису є те, що обшук особи повинні проводити особи тієї ж статі. Таких осіб прокурор, слідчий призначає з числа учасників слідчої групи або з числа додатково залучених ним співробітників правоохоронного органу.

Для досягнення й забезпечення завдань, що стоять перед обшуком, процесуальна особа, яка його здійснює, має право проводити вимірювання, складати плани, схеми, робити замальовки, графічні зображення, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати й вилучати речі і документи, які мають чи можуть мати значення для кримінального провадження, а також *застосовувати фотозйомку, звуко- чи відеозапис для фіксації ходу слідчої (розшукової) дії та отриманих результатів*, про що робиться відповідний запис у протоколі обшуку.

Безспірному вилученню з місця обшуку й приєднанню до матеріалів кримінального провадження підлягають речі й документи, які прямо вказані в ухвалі слідчого судді про дозвіл на обшук. В разі потреби вилучення інших речей та документів рішення про це приймає особа, яка уповноважена на проведення обшуку, і вони вважаються тимчасово вилученим майном та зберігаються у встановленому для цього порядку. В усіх випадках вилученню під час обшуку підлягають предмети, вилучені законом з обігу і дозволу на зберігання яких власник не має.

Особливості відеофіксації обшуку. Відеозапис слід починати з того моменту, коли особі, яка є власником приміщення, де проводиться обшук, слідчий пред'являє ухвалу про проведення обшуку. Після цього, слідчий представляє учасників групи, називає їх, в тому числі спеціаліста і оголошує, що останній здійснює відеозапис окремих моментів обшуку.

Спеціалісту слід фіксувати на відеофонограму всіх учасників обшуку і всіх осіб, що перебувають у приміщенні, яке обшукується. Він здійснює зйомку інтер'єру кімнат, які належить обшукати. Матеріали відеозапису повинні відображати: момент роз'яснення прав і обов'язків учасників слідчої (розшукової) дії; заходи слідчого щодо організації обшуку; розміщення всіх осіб, які знаходяться в приміщенні, в одному приміщенні (кімнаті); розподіл обов'язків між тими, хто обшукує; початок їх роботи. Також слід зафіксувати момент, коли слідчий пропонує власнику приміщення добровільно показати місця, де приховані предмети, цінності, які становлять інтерес у кримінальному провадженні та видати їх. У разі добровільної видачі таких предметів фіксації підлягають як місце зберігання, так і процес вилучення об'єктів, зйомка яких здійснюється крупним планом для кращого їх сприйняття при подальшому відтворенні запису. Особлива увага повинна бути приділена поясненням особи, яка їх надала.

Якщо слідчий вважає, що всі об'єкти пошуку видані і подальше проведення обшуку зайве, то він оголошує відповідне рішення, яке фіксується на відеострічку. Про це робиться відмітка в протоколі, який підписується всіма учасниками. Після цього обшук вважається закінченим. У разі, якщо слідчий має достатньо підстав вважати, що в приміщенні знаходяться й інші предмети, які мають відношення до кримінального провадження або, якщо особа, у якої проводиться обшук, заявляє, що необхідних речей у неї немає, про це також зазначається як у протоколі, так і на відеофонограмі. У разі використання слідчим або спеціалістом у ході обшуку пошукових науково-технічних засобів для виявлення об'єктів, що розшукуються, на відеофонограму необхідно зафіксувати застосування цих засобів для виявлення схованок.

Приставаючи до проведення обшуку, слідчий може вдатися до такого тактичного прийому, як «словесна розвідка», суть якого полягає в тому, що він уголос повідомляє про перехід до наступної стадії обшуку (в іншу кімнату) з метою простежити за поведінкою і реакцією особи, приміщення якої обшуковують. Такий прийом завжди має силу непрямого впливу. Слідчий звертається не до особи, приміщення якої обшуковують, а до інших учасників

обшуку (співробітників поліції, спеціалістів, понятих) із тими або іншими вказівками та пропозиціями: про необхідність перейти до наступної стадії обшуку, про доцільність пошуків у тому або іншому місці, про можливості використання технічних засобів. В цей же час спеціаліст, який здійснює відеозапис, фіксує реакцію особи, приміщення якої обшукується.

Переміщення учасників обшуку до іншої кімнати або наближення до місцезнаходження схованки з пошуковими науково-технічними засобами, викликає у осіб, що знають про схованку, певну реакцію, яка багато в чому залежить від характеру суб'єкта, від типу і стану нервової системи. В одних випадках спостерігається помітна скутість рухів, в інших – прояви реакцій вегетативної нервової системи: блідість, почервоніння, спітніння, часте ковтання слини тощо. Можлива нервова рухливість пальців рук, ніг, постукування підборами взуття по підлозі, постукування пальцями руки, невідривний погляд в одну точку, в бік схованки. Проте є люди, які добре володіють собою і здатні приховати хвилювання, але не завжди роблять це вдало. Так, особа, яка тримала себе до певного моменту коректно і шанобливо, починає вимушено позіхати, потягуватися, поглядати на годинник, зображати із себе втомлену і нудьгуючу людину.

Слідчий повинен постійно спостерігати за реакцією особи, приміщення якої обшуковують, але намагатись робити це непомітно. Головною метою такого спостереження є необхідність помітити переходи від одного психологічного стану до іншого і з урахуванням цього знайти те місце, наближення до якого викликає тривогу особи, приміщення якої обшуковують. Важливим моментом при цьому є уважність спеціаліста, який може, здійснюючи зйомку, спостерігати за реакцією особи, приміщення якої обшуковують, через видошукач камери. Навіть, якщо слідчий не помітить зміну поведінки особи, приміщення якої обшуковують, то оператор може своєчасно повідомити йому про це. Однак треба враховувати можливість симуляції тривоги з метою привернення уваги слідчого до ділянки, де нічого не приховано. Така тактика розрахована на те, щоб втомити слідчого і його помічників безплідними пошуками, переконати їх у відсутності схованок.

Однак при подальшому перегляді відзнятого в ході обшуку матеріалу, який не дав позитивних результатів, зафіксовані на відеофонограму особливості поведінки осіб, приміщення яких обшукували, можуть відіграти вирішальну роль при прийнятті рішення про проведення повторного обшуку.

Спеціаліст, який веде зйомку під час обшуку, повинен бути дуже уважним і завжди готовим до включення апаратури. Це зумовлено тим, що виявлення схованок або об'єктів, котрі становлять інтерес у кримінальному провадженні, як правило, є несподіваними.

В ході обшуку, з урахуванням доцільності, відеозйомку може бути перервано (за винятком випадків безперервної відеофіксації), при цьому всі перерви, за загальним правилом, повинні бути обумовлені. Відеозйомку відновлюють тоді, коли будуть виявлені предмети або документи, що мають значення у кримінальному провадженні, чи схованка, або коли з'явиться

необхідність зафіксувати дії заінтересованих осіб, спрямовані на зрив слідчої (розшукової) дії, які можуть полягати: у відштовхуванні слідчого від дверей, вікна, дитячої колиски, ліжка хворого; в істеричних вигуках, образах, звинуваченнях; у викиданні з рук слідчого, взятих ним предметів, документів. Такі дії мають на меті зрив психічного налаштування тих, хто проводить обшук, на спокійну, планомірну роботу; провокацію негативної реакції з тим, щоб згодом використати це, як мотив для скарг, для відводу слідчого тощо.

Як свідчить слідча практика, поновлення відеозапису в таких випадках сприяє швидкому відновленню порядку. З іншого боку проведення відеозапису позитивно діє і на учасників слідчо-оперативної групи, які в такій ситуації поведуться більш стримано, не піддаючись на провокації.

За окремих обставин, вагоме значення може мати фіксація моменту викриття схованки, вилучення із неї вмісту, реакція на це власника приміщення або членів його сім'ї, зокрема, їх заяви, від яких вони пізніше можуть відмовитися. Якщо виявлення предметів або об'єктів, які становлять інтерес у кримінальному провадженні, виявилось неочікуваним для слідчого, а спеціаліст не встиг зафіксувати цей момент, то деякі дії, наприклад, особливий спосіб відкриття замаскованої схованки, вхід в приховане сховище, можна повторити з метою проведення відеозапису. Така відеофонограма при майбутньому відтворенні наочно та переконливо покаже, які хитрощі використовувала особа, приміщення якої обшукували, для маскуванню своєї злочинної діяльності. Повторення інших моментів обшуку спеціально для відеозапису слід вважати неприпустимим.

Зйомку виявлених схованок спочатку здійснюють по відношенню до предметів або ділянок місцевості, які пов'язані з ними, а потім ізольовано – середнім і крупним планом, вміст схованок – крупним і детальним планом. Об'єкти, які вилучаються, фіксуються шляхом детальної зйомки і заносяться в опис, який додається до протоколу.

Після вилучення об'єктів, які мають відношення до кримінального провадження, слід зафіксувати заяви особи, приміщення якої обшукували, з приводу проведеного обшуку. Слідчий повинен скласти протокол із відповідними додатками, де відображається весь хід обшуку, який підписують всі учасники слідчої (розшукової) дії, у тому числі особа, в якій проводився обшук.

Проведений за допомогою звуко- і відеозаписувальних технічних засобів запис під час проведення слідчим, прокурором обшуку, є невід'ємним додатком до протоколу. Дії та обставини проведення обшуку, не зафіксовані в запису, не можуть бути внесені в протокол обшуку і використані як доказ у кримінальному судочинстві. В свою чергу, тимчасове вилучення електронних інформаційних систем або їх частин, мобільних терміналів систем зв'язку – забороняється, крім випадків, коли їх надання разом з інформацією, яка на них міститься, є необхідною умовою проведення експертного дослідження, або якщо такі об'єкти отримані в результаті вчинення кримінального правопорушення або є засобом або знаряддям його вчинення, а також якщо

доступ до них обмежується їх власником/держателем або пов'язаний з подоланням системи логічного захисту.

У випадку виникнення потреби слідчий або прокурор здійснює копіювання інформації, що міститься в інформаційних (автоматизованих) системах, телекомунікаційних системах, інформаційно-телекомунікаційних системах, їх невід'ємних частинах. Копіювання такої інформації здійснюється із залученням спеціаліста. Особа, в житло або інше володіння якого проводиться обшук, має право користуватися правовою допомогою адвоката на будь-якій стадії проведення обшуку.

У разі відмови особи, в якій проводився обшук, підписати протокол, їй надається можливість дати відповідні пояснення, які фіксуються на відеофонограму та в протоколі. Факт відмови від підпису фіксується за допомогою відеозапису, а в протоколі засвідчується підписом слідчого, який проводив обшук. Якщо особа позбавлена можливості підписати протокол через фізичні вади, про це робиться відмітка, яка посвідчується підписом слідчого і понятих.

За певних обставин, виявлені під час обшуку об'єкти залишаються на зберігання певній особі, наприклад через їхню громіздкість. В таких випадках самі об'єкти, а також заява особи, яка їх прийняла на зберігання, не лише описуються в протоколі, але й фіксуються на відеофонограму.

Проведення обшуку є однією з найбільш складних слідчих (розшукових) дій, яка вимагає значних витрат часу, сил, засобів і різнобічних знань слідчого. Фіксування перебігу цієї процесуальної дії іноді має вирішальне значення у кримінальному провадженні. Тому, правильне визначення використання звуко- та відеозапису і тактика його застосування під час обшуку сприяє найбільш повному і точному відображенню дій всіх учасників цієї слідчої (розшукової) дії. Виявлення і відкриття схованок, зафіксовані на відеофонограму за допомогою технічних засобів фіксації, наочно відображає їх місцезнаходження та хитрощі, до яких вдаються винні особи з метою приховання слідів кримінального правопорушення, що безперечно посилює їх доказове значення. Окрім цього, звуко- та відеозапис є ефективним засобом впливу на учасників слідчої (розшукової) дії як в конфліктній, так і безконфліктній ситуаціях. Його застосування в подальшому спрощує аналіз зібраних доказів під час обшуку. Інформація, зафіксована технічними засобами, дозволяє використовувати ці дані як самому слідчому, так і іншим учасникам кримінального провадження з метою з'ясування обставин вчиненого.

Протокол обшуку. За ст. 236 КПК України, ухвалу про дозвіл на обшук житла чи іншого володіння особи може виконати лише слідчий чи прокурор. На вимогу ст. 106 КПК України, протокол складає слідчий або прокурор, які проводять відповідну процесуальну дію, під час її проведення або безпосередньо після її закінчення.

Мета складення протоколу обшуку – процесуальна фіксація (оформлення) ходу проведення слідчої (розшукової) дії «обшук» та отриманих результатів. У протоколі обшуку повинно бути зазначено все, що було

виявлено, та в тій послідовності, у якій це відбувалося, і в тому вигляді, у якому спостерігалось під час проведення вказаної слідчої (розшукової) дії.

Відповідно до ст. 104 КПК України, *протокол обшуку повинен бути чітко структурованим та складається з трьох частин:*

I. Вступної частини, яка повинна містити відомості про:

- 1) місце, час проведення та назву процесуальної дії (обшук житла чи іншого володіння);
- 2) особу, яка проводить процесуальну дію (прізвище, ім'я, по батькові, посада);
- 3) усіх осіб, які присутні під час проведення процесуальної дії (прізвища, імена, по батькові, дати народження, місця проживання).

У протоколі обов'язково повинна бути відмітка про ознайомлення особи, у житлі якої здійснюється обшук, з ухвалою слідчого судді про проведення обшуку в житлі. У разі проведення обшуку без участі зазначених осіб, відповідно до ч. 4 ст. 236 КПК України, копія ухвали повинна бути залишена на видному місці в житлі чи іншому володінні особи. Про це повинно бути зазначено у протоколі обшуку;

4) інформацію про те, що особи, котрі беруть участь у процесуальній дії, заздалегідь повідомлені про застосування технічних засобів фіксації, характеристики технічних засобів фіксації та носіїв інформації, які застосовуються при проведенні процесуальної дії, умови та порядок їх використання.

Рішення про фіксацію обшуку за допомогою технічних засобів під час досудового розслідування приймає особа, яка проводить обшук. За клопотанням учасників обшуку, застосування технічних засобів фіксування є обов'язковим. Про застосування технічних засобів фіксування цієї слідчої (розшукової) дії заздалегідь повідомляються особи, котрі беруть участь у ній, що вони підтверджують своїми підписами (ст. 107 КПК України);

II. Описова частина повинна містити відомості про:

1) послідовність дій. Відповідно до ч. 6 ст. 236 КПК України, проведення обшуку передбачає право прокурора, слідчого відкривати закриті приміщення, сховища, речі, якщо особа, присутня при обшуку, відмовляється їх відкрити або обшук здійснюється за відсутності осіб, котрим належить житло чи інше володіння. У разі виконання зазначених дій, ч. 4 ст. 236 КПК України зобов'язує слідчого, прокурора забезпечити збереженість майна, що знаходиться в житлі чи іншому володінні особи, та неможливість доступу до нього сторонніх осіб;

2) отримані в результаті процесуальної дії відомості, важливі для цього кримінального провадження, у тому числі виявлені та/або надані речі й документи, заносяться до протоколу, оглядаються та опечатуються. Відповідно до ч. 7 ст. 236 КПК України, під час обшуку слідчий, прокурор має право проводити вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складати плани та схеми, виготовляти графічні зображення обшуканого житла чи іншого володіння особи чи окремих речей, виготовляти відбитки та зліпки, оглядати й

вилучати речі та документи, які мають значення для кримінального провадження. Предмети, які вилучені законом з обігу, підлягають вилученню незалежно від їх стосунку до кримінального провадження та вважаються тимчасово вилученим майном.

Слід звернути увагу на те, що ухвала слідчого судді про проведення обшуку дозволяє проводити обшук та осіб, які знаходяться у житлі чи іншому володінні, що підлягає обшуку. Згідно з ч. 5 ст. 236 КПК України, за рішенням слідчого чи прокурора може бути проведено обшук осіб, якщо будуть встановлені достатні підстави вважати, що вони переховують при собі предмети або документи, які мають значення для кримінального провадження. Обшук особи повинен бути здійснений особами тієї ж статі. У такому випадку результати обшуку особи заносяться до протоколу обшуку житла.

III. Заклучна частина повинна містити відомості про:

1) вилучені під час обшуку речі й документи та спосіб їх ідентифікації. Під час проведення зазначеної слідчої (розшукової) дії слідчий, прокурор зобов'язаний належним чином упакувати вилучені під час обшуку речі та документи й чітко позначити їх (зазначити дату, час вилучення, місце вилучення, зазначити прізвище та посаду особи, яка проводила обшук, а також зазначити учасників обшуку. Всі учасники обшуку повинні поставити свій підпис;

2) спосіб ознайомлення учасників зі змістом протоколу може бути різний. Так, протокол може бути зачитаний слідчим, прокурором уголос або ж наданий для самостійного ознайомлення (прочитання) кожному учасникові слідчої (розшукової) дії. Особи, у присутності яких здійснюється обшук, мають право робити заяви, що підлягають занесенню до протоколу обшуку. Такі зауваження й доповнення фіксуються у протоколі перед його підписанням.

Протокол підписують усі учасники, котрі брали участь у проведенні обшуку. Якщо особа через фізичні вади або з інших причин не може особисто підписати протокол, то ознайомлення такої особи з протоколом здійснюється у присутності її захисника (законного представника), який своїм підписом засвідчує зміст протоколу та факт неможливості його підписання особою. Якщо особа, котра брала участь у проведенні обшуку, відмовилася поставити свій підпис, про це зазначається в протоколі. Такій особі надається право дати письмові пояснення щодо причин відмови від підписання, які заносяться до протоколу. Факт відмови особи від підписання протоколу, а також факт надання письмових пояснень особи щодо причин такої відмови засвідчується підписом її захисника (законного представника), а в разі його відсутності – понятих (ч. 6 ст. 104 КПК України).

У протоколі зазначається факт фіксування проведення обшуку за допомогою технічних засобів. Факт отримання копії протоколу обшуку особа, у житлі якої він проводився, засвідчує власним підписом.

Слідчий або прокурор, які проводили обшук, до протоколу можуть долучати додатки. Відповідно до ст. 105 КПК України, додатками можуть бути:

- 1) спеціально виготовлені копії, зразки об'єктів, речей та документів;

2) письмові пояснення спеціалістів, котрі брали участь у проведенні відповідної процесуальної дії; 3) стенограма, аудіо-, відеозапис процесуальної дії; 4) фототаблиці, схеми, зліпки, носії комп'ютерної інформації та інші матеріали, які пояснюють зміст протоколу.

Додатки до протоколів повинні бути належним чином виготовлені (за потреби – упаковані з метою надійного збереження), а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків.

5. ВИКОРИСТАННЯ ЗВУКО- ТА ВІДЕОЗАПISУВАЛЬНИХ ТЕХНІЧНИХ ЗАСОБІВ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ІНШИХ СЛІДЧИХ (РОЗШУКОВИХ) ДІЙ

Закон надає право слідчому у разі необхідності *пред'явити для впізнання особу, річ або труп* (ст. ст. 228-230 КПК України). Суть цієї слідчої (розшукової) дії полягає у розумовому порівнянні особою, що впізнає, об'єктів з тим об'єктом, який вона бачила раніше, сприйняла його прикмети і описала їх у протоколі свого допиту, з метою його ототожнення чи встановлення групової належності.

За необхідності впізнання може провадитися з додержанням відповідних вимог за фотознімками, матеріалами відеозапису. Проведення впізнання за фотознімками, матеріалами відеозапису виключає можливість у подальшому пред'явленні особи для впізнання. Фотознімок з особою, яка підлягає впізнанню, пред'являється особі, яка впізнає, разом з іншими фотознімками, яких повинно бути не менше трьох. Фотознімки, що пред'являються, не повинні мати різких відмінностей між собою за формою та іншими особливостями, що суттєво впливають на сприйняття зображення. Особи на інших фотознімках повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню.

Матеріали відеозапису із зображенням особи, яка підлягає впізнанню, можуть бути пред'явлені лише за умови зображення на них не менше чотирьох осіб, які повинні бути тієї ж статі і не повинні мати різких відмінностей у віці, зовнішності та одязі з особою, яка підлягає впізнанню (ч. ч. 6, 7 ст. 228 КПК України). За правилами ст. 228 КПК України може здійснюватися пред'явлення особи для впізнання за голосом або ходою, при цьому впізнання за голосом повинно здійснюватися поза візуальним контактом між особою, що впізнає, та особами, які пред'явлені для впізнання.

Менш ефективним за вірогідністю отриманих результатів, але можливим для забезпечення всебічності вивчення обставин кримінального провадження слід вважати пред'явлення для впізнання речі не в натурі, а за її фотографічним чи відеографічним зображенням. Положеннями ст. 229 КПК України не передбачена можливість проведення впізнання речі за її фотознімками чи відеозаписом, проте це не порушує загальних процесуальних правил, а потреба

в проведенні такого впізнання може бути зумовлена як відсутністю самої речі на час проведення цієї слідчої (розшукової) дії, так і іншими тактичними міркуваннями слідчого, прокурора. Для такого впізнання на пред'явлених окремих фотографіях або у відеограмах поряд з річчю, яка підлягає впізнанню, повинні бути зображеними однорідні речі в кількості не менше трьох, що не мають різких відмінностей у зовнішніх ознаках, а зміст і якість зображень повинна передавати суттєві властивості й важливі ознаки кожної з таких речей. Проте слід ураховувати, що пред'явлення речі для впізнання за фотографічним або відеографічним зображенням виключає в подальшому можливість пред'явлення для впізнання тій самій особі цієї ж речі в натурі.

Якщо проводилося фіксування ходу слідчої (розшукової) дії технічними засобами, до протоколу додаються фотографії осіб, речей чи трупа, що пред'являлися для впізнання, матеріали відеозапису. У разі якщо пред'явлення для впізнання проводилося в умовах, коли особа, яку пред'явили для впізнання, не бачила і не чула особи, яка впізнає, всі фотографії, матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлена особа, яка впізнавала, зберігаються окремо від матеріалів досудового розслідування (ч. 3 ст. 231 КПК України).

Матеріали відеозапису із зображенням об'єктів, які пред'являються для впізнання, повинні бути якісними і такими, що відображають загальні й окремі ознаки зовнішності щонайменше чотирьох осіб, що не мають різких відмінностей в ознаках, які можуть вказувати на стать, вік, важливі елементи зовнішності та одягу. При пред'явленні для впізнання можуть бути залучені спеціалісти для фіксування впізнання технічними засобами, психологи, педагоги та інші спеціалісти.

З дотриманням тих само правил проводиться впізнання трупа за фотографіями або відеографічними зображеннями. Особливістю такого виду впізнання є те, що на фотографіях і у відеозаписі повинен бути фігурувати лише один труп, який пред'являється для впізнання, а фотознімків і фрагментів відеозапису із зображеннями цього трупа може бути кілька з різними ракурсами зйомки та із детальною фіксацією окремих прикмет або інших яскравих ознак, що є на трупі чи його окремих частинах. Додатками до протоколу впізнання трупа можуть бути фотографії, відеографічні записи із зображенням ознак або особливих прикмет, наявність яких на трупі дала підстави особі, що впізнає, повідомити про впізнання.

Організаційно-тактичні особливості використання відеозапису. Відеокадри, на яких послідовно зафіксовано зображення людини під час руху, у різних ракурсах і положеннях, порівняно з фотознімками, містять більший обсяг інформації про зовнішній вигляд людини, у зв'язку з чим більше підходять з метою пред'явлення для впізнання. При цьому пред'являти для впізнання об'єкти за їхніми відеозображеннями слід у тих же випадках, що й для впізнання за фотознімками. Проте впізнання за відеозображеннями має свою специфіку і пов'язано з певними труднощами, які зумовлені, насамперед, носієм відеозображення. Коли відеозапис підготовлено слідчим спеціально для проведення слідчої (розшукової) дії, то, як правило, ніяких ускладнень для його

застосування не виникає. Якщо ж відеозапис вилучено під час проведення інших слідчих (розшукових) дій і він є результатом аматорської зйомки, тобто не є професійним, то постають проблеми з якістю запису, невеликими розмірами об'єкта, що зафіксовано, чіткістю відображення ідентифікаційних ознак тощо.

У зв'язку з цим особливого значення набуває стадія попереднього дослідження відеопортретів, яка необхідна для вирішення питання про адекватність відображення зовнішніх ознак людини на відеозаписі, а також для аналізу впливу деяких факторів, що позначаються на якості відображення рис обличчя. При підготовці до пред'явлення для впізнання слідчий повинен вибрати ті кадри відеозапису, де на його думку найбільш інформативно та без викривлення відображено зовнішні ознаки об'єкта, що упізнається.

Оскільки відповідно до ст.ст. 228, 229 КПК України особа (предмет) пред'являється для впізнання у групі схожих з нею (однорідних) загальною кількістю не менше трьох, слідчому необхідно підготувати ще два-три зображення аналогічних об'єктів. Якщо на відеокадрі міститься зображення декількох осіб, серед яких знаходиться та особа, яку будуть впізнавати, то необхідності у демонстрації додаткових зображень немає (за умови, якщо між ними не буде суттєвих відмінностей у зовнішності). Звісно, слідчий для переконливості та більшої достовірності результатів впізнання може показати особі, яка впізнає, декілька інших схожих відеозображень.

Окрім труднощів, що виникають під час використання непрофесійного або не спеціально знятого для впізнання відеозображення, існують певні проблеми зі складанням протоколу цієї слідчої (розшукової) дії, оскільки у ньому необхідно чітко та однозначно описати особу, яку впізнали за відеозображенням. У таких випадках пропонується у протоколі вказувати не тільки тип і найменування відеокасети (лазерного диску, MiniDV касети), її маркування, наявність наклейок з описом наявних надписів, а й коротко описувати фрагменти відеозапису, на яких зафіксовано особу, яку впізнають, із зазначенням значень електронного лічильника відтворювача запису.

Поряд з цим необхідно достатньо повно і точно описати зовнішні ознаки осіб, що пред'являлися для впізнання, за методом *словесного портрета*. Коли відеозображення спеціально готується слідчим, багато факторів, які можуть ускладнювати процес впізнання, зникає. Це стосується і якості запису, і наявності сторонніх зображень, і відображення ідентифікаційних ознак об'єкта, який буде упізнаватися, тощо. Для отримання якісного зображення доцільно залучати до проведення пред'явлення для впізнання відповідних спеціалістів, а також враховувати правила і рекомендації криміналістичного відеозапису, що у свою чергу забезпечить позитивний результат цієї слідчої (розшукової) дії.

Також з метою пред'явлення для впізнання доречно використовувати *комп'ютерні технології*. Наприклад, особу, яка підлягає пред'явленню для впізнання, та ще двох осіб (статистів), підібраних відповідно до процесуальних вимог і криміналістичних рекомендацій, фотографують в однакових умовах цифровою фотокамерою. Фотозображення переносять у пам'ять комп'ютера,

нумерують і у присутності понятих та на їхній розсуд розміщують у певній послідовності на екрані монітора, вказуючи все це у протоколі слідчої (розшукової) дії. При пред'явленні у такому вигляді для впізнання з'являється можливість за бажанням особи, яка впізнає, збільшувати або зменшувати масштаб зображень, змінювати яскравість, контрастність тощо. У подальшому зображення роздруковується з використанням принтера та додається до протоколу пред'явлення для впізнання.

Можливості комп'ютерних технологій при пред'явленні для впізнання можуть стати в нагоді у разі використання інтегрованих банків даних (ІБД, наприклад, за допомогою системи «АРГУС»), що містять масив фотознімків осіб. До ІБД вводиться зображення особи, яку будуть впізнавати, після чого за командою оператора починається вибірка знімків за масивом, під час якої пропонуються зображення схожих осіб. Автоматизована вибірка надає можливість слідчому зекономити час на підбір статистів, схожих за зовнішністю з підозрюваним. Відібрані знімки пред'являються для впізнання на екрані монітора, а потім роздруковуються на принтері та додаються до протоколу.

Значною мірою в організації та проведенні впізнання може сприяти *використання телекомунікаційних технологій*, тобто здійснення телевізійної трансляції під час проведення слідчої (розшукової) дії. Телевізійна трансляція може застосовуватися у випадках відсутності спеціально обладнаної кімнати, коли є необхідність у проведенні впізнання поза візуальним спостереженням. Найпростішим способом може бути такий: у приміщенні, де знаходяться особи, яких впізнаватимуть, встановлюється телекамера, з'єднана кабелем із відеомонітором, який розташований в іншій кімнаті. Керує телекамерою спеціаліст. Трансляція зображення осіб, які упізнаються, на монітор повинна бути спочатку одночасною, тобто у кадрі ці особи повинні знаходитися разом, а потім – почерговою. Зв'язок між приміщеннями здійснюється за допомогою гучномовного пристрою чи телефону.

До протоколу пред'явлення для впізнання за допомогою відеотрансляції доцільно долучити відеозапис, де буде зафіксовано процес і результати слідчої дії. Цей спосіб пред'явлення для впізнання дозволяє безпосередньо коригувати зображення, надає можливість спостерігати осіб, які упізнаються, у динаміці, а також чути їхні голоси.

У разі використання зазначених технологій необхідно дотримуватися *низки рекомендацій щодо освітлення та підготовки приміщення*, які можуть поліпшити якість зображення. Основними з них є такі: варто уникати потрапляння прямого світла на учасників сеансу зв'язку або в об'єкти камери, тому що це призводить до неприродної контрастності; якщо рівень освітлення нижче допустимого (менше ніж 740 Люкс), необхідно використовувати додаткові джерела освітлення; слід уникати бічного освітлення, оскільки це може викликати контрастність тіні й різкий контур на зображенні; перед проведенням сеансу зв'язку необхідно протестувати систему й перевірити її справність тощо.

У ч. 1 ст. 232 КПК України передбачено, що допит осіб, *впізнання осіб чи речей під час досудового розслідування* можуть бути проведені в режимі *відеоконференції* при трансляції з іншого приміщення (дистанційне досудове розслідування). Дистанційне досудове розслідування передбачає можливість проведення окремих слідчих (розшукових) дій за умов, що учасники таких дій на момент їх проведення перебувають у різних місцях, географічно віддалених одне від одного на відстань, що створює неможливість їх безпосереднього контакту.

Такий контакт відбувається завдяки *використанню науково-технічних засобів*, а саме: а) персонального комп'ютера, обладнаного відеокамерою, мікрофоном і динаміками; б) відповідного програмного забезпечення, яке дає змогу зчитувати, відтворювати аудіовізуальну інформацію та забезпечувати інформаційну безпеку (програма типу «Skype» чи її аналоги); в) відповідної технології, яка здатна забезпечувати належну якість зображення і звуку та передавати аудіовізуальну інформацію на відстань (Інтернет). Це програмне забезпечення нині доступне безкоштовно й може бути завантажено з веб-вузла компанії, а тому надає можливість без будь-яких затрат використовувати його в дистанційному досудовому розслідуванні.

Якщо за звичайного проведення слідчих (розшукових) дій технічні засоби фіксації застосовують переважно з метою фіксування перебігу дії та отриманих результатів, то в дистанційному досудовому розслідуванні важливе значення має створення за їх допомогою повноцінних умов для отримання й передачі інформації на відстані у режимі реального часу, належної якості звукового сигналу і відеографічного зображення, за умови одночасного й повноцінного сприйняття інформації з кожного з віддалених місць, у якому відбуваються події, що пов'язані сутністю і єдністю завдань допиту чи впізнання.

Під час проведення впізнання в режимі відеоконференції технічні засоби фіксації використовуються не тільки для створення за їх допомогою повноцінних умов для отримання й передачі інформації на відстані у режимі реального часу. Адже ч. 9 ст. 232 КПК України передбачає, що хід і результати слідчої (розшукової) дії, проведеної в режимі відеоконференції, фіксуються за допомогою науково-технічних засобів відеозапису, що свідчить про використання науково-технічних засобів і для фіксації ходу та результатів слідчих (розшукових) дій. Якщо у вище розглянутих слідчих (розшукових) діях фіксація за допомогою науково-технічних засобів є правом слідчого, то у випадку проведення допиту чи впізнання в режимі відеоконференції – обов'язком. Якщо учасники таких дій на момент їх проведення перебувають у різних місцях, то для повної фіксації потрібно застосовувати щонайменше дві відеокамери і до протоколу додавати два відеозаписи як додатки.

До порядку складання й змісту протоколу пред'явлення для впізнання (ч. 5 ст. 241 КПК України) й додатків до нього висуваються загальні вимоги, що встановлені ст.ст. 104-106 КПК України. В протоколі повинні бути відображені відомості, які детально розкривають увесь хід проведення слідчої (розшукової) дії, обстановку, в якій вона проводилась та дії кожного з учасників й присутніх,

певні особливості, що відображають умови й порядок проведення окремих видів впізнання, характер процесів, які розкривають сутність і вказують на достовірність впізнання особою пред'явлених об'єктів. Опису підлягають сліди крові із зазначенням їх вигляду за механізмом утворення (потьоки, помарки, краплини, бризки), розмір і локалізація тощо.

Якщо під час впізнання проводилося фіксування ходу слідчої (розшукової) дії технічними засобами, до протоколу додаються фотографії осіб, речей чи трупа, що пред'являлися для впізнання, матеріали відеозапису. У разі, якщо пред'явлення для впізнання проводилося в умовах, коли особа, яку пред'явили для впізнання, не бачила і не чула особи, яка впізнає, всі фотографії, матеріали відеозаписів, за якими може бути встановлена особа, яка впізнавала, зберігаються окремо від матеріалів досудового розслідування (3 ст. 231 КПК України).

Матеріали з результатами фіксації технічними засобами (фотографування, відео- чи аудіозапис) слідчої (розшукової) дії, що проводилася в порядку, що забезпечує безпеку осіб учасників впізнання, які за своїм змістом можуть розкрити справжні відомості про особу, яка впізнавала, до протоколу не додаються і зберігаються окремо від матеріалів досудового розслідування. Проте частина таких матеріалів, у якій відсутні відомості про особу, яка впізнавала і які в той же час мають значення для ілюстрації ходу даної слідчої (розшукової) дії, можуть бути оформлені як додатки до протоколу впізнання у встановленому для цього порядку.

Слідчий експеримент є слідчою (розшуковою) дією, яка спрямована на отримання, перевірку і уточнення вже зібраних доказів та полягає у відтворенні дій, обстановки, обставин певної події, проведенні необхідних дослідів чи випробувань (ст. 240 КПК України).

До *основних завдань* слідчого експерименту належать: встановлення точного механізму вчинення кримінального правопорушення; перевірка висунутих слідчих версій; перевірка та уточнення фактичних даних, одержаних за результатами проведених окремих слідчих (розшукових) дій; отримання нових доказів; встановлення та усунення розбіжностей у показаннях вже допитаних підозрюваних, свідків і потерпілих; визначення меж поінформованості або необізнаності злочинців про обставини кримінального правопорушення; виявлення причин та умов, що сприяли або перешкоджали вчиненню кримінального правопорушення тощо.

Своєчасність та старанність підготовки до проведення слідчого експерименту є чинником, що значно підвищує його результативність, оскільки, наприклад, місце проведення експерименту може змінитися, що унеможливить його проведення, якісне застосування технічних засобів фіксації.

Підготовчі дії до проведення слідчого експерименту повинні включати вибір місця його проведення. Оскільки він пов'язаний з демонстрацією способу вчинення кримінального правопорушення, тому доступ туди сторонніх осіб та запобігання втечі підозрюваного повинен бути виключений шляхом залучення як охорони працівників поліції. Також слід відновити колишні умови, якщо

вони були порушені, попередити власників відповідних приміщень про час передбачуваного експерименту, бажано ознайомитись з місцем проведення експерименту, щоб визначити найбільш доцільне розміщення учасників експерименту, необхідність використання між ними засобів зв'язку, можливість безперешкодного використання засобів звуко- та відеофіксації.

За необхідності слідчий експеримент може проводитися за участю спеціаліста. Під час проведення слідчого експерименту можуть проводитися вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складатися плани і схеми, виготовлятися графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу (ч. 2 ст. 240 КПК України). Використання вказаних технічних засобів фіксації значно підвищує можливість отримання інформації.

Докази, зібрані під час слідчого експерименту, найбільш наглядно ілюструють обставини кримінального правопорушення, саме тому під час розслідування окремих кримінальних проваджень перебіг та наслідки цієї слідчої (розшукової) дії обов'язково фіксують за допомогою технічних засобів відеофіксації, а ключові моменти – за допомогою фотозйомки.

За необхідності при проведенні слідчого експерименту проводяться вимірювання, фотографування, звуко- і відеозапис, кінозйомка, готуються плани і схеми. Про проведення слідчого експерименту складається протокол із дотриманням вимог закону.

Якщо при проведенні слідчого експерименту здійснювалися фотографування, відео- та кінозйомка або використовувалися інші записуючі технічні засоби, то відповідні записи, фотознімки, плівки або інші носії.

Протокол слідчого експерименту – це основний процесуальний документ, у якому докладно викладаються умови, хід і результати проведеного слідчого експерименту. Для того, щоб протокол міг бути доказом у кримінальному провадженні, він повинен відповідати таким вимогам: 1) складатися слідчим особисто. Інші учасники слідчого експерименту можуть внести за дорученням слідчого лише чорнові записи, а фахівець – аудіозапис ходу слідчого експерименту, фото- та відеозйомку; 2) містити опис тільки тих дій, які виконувалися при проведенні слідчого експерименту, у тій послідовності, у якій вони виконувалися; 3) складатися таким чином, щоб у ньому містилися всі необхідні реквізити, та відповідати процесуальним вимогам КПК України (ст.ст. 104, 105 КПК України).

Під час проведення слідчого експерименту окрім загальних вимог до застосування технічних засобів з метою фіксування слідчої (розшукової) дії та складання протоколу слідчої (розшукової) дії, встановлених ст.ст. 104-107 КПК України, *додатковою вимогою є*: обов'язковість відображення в протоколі і додатках до нього умов і результатів слідчого експерименту на кожному з його етапів, а в разі експериментального отримання під час слідчої (розшукової) дії речей, слідів, документів тощо; детальної фіксації з відображенням індивідуальних властивостей і зазначення про подальшу долю таких об'єктів, зокрема, їхнє знищення, вилучення для проведення досліджень, долучення до матеріалів кримінального провадження тощо.

Під час проведення слідчого експерименту можуть проводитися вимірювання, фотографування, звуко- чи відеозапис, складатися плани і схеми, виготовлятися графічні зображення, відбитки та зліпки, які додаються до протоколу. Застосування конкретних засобів фіксації залежить від характеру дій, виконуваних у ході слідчого експерименту.

Для фіксації дослідів, основним змістом яких є динамічні процеси, застосовується відеоапаратура. У слідчих експериментах для встановлення професійних та інших навичок людини, для встановлення механізму події або утворення слідів рекомендується здійснювати відеозапис обстановки, предметів, макетів до реконструкції і після реконструкції, дій учасників експерименту, новостворені предмети. При цьому бажано вести зйомку безперервно. З цією метою необхідно ретельно продумати, які саме дії необхідно зафіксувати таким способом. Для цього оператор відеозапису повинен бути попередньо ознайомлений зі змістом експерименту, об'єктами зйомки і ділянками, що підлягають фіксації. Усе це необхідно зробити для того, щоб він, хоча б подумки, збудував так званий кадроплан: що знімати, у якій послідовності, з яким збільшенням, з якою тривалістю кадру(-ів).

У протоколі слідчого експерименту повинно бути точно зазначено, які дії і який момент проведення слідчого експерименту фіксується за допомогою засобів відеозйомки. Якщо здійснити безперервну зйомку неможливо, то кожен випадок перерви зазначається в протоколі слідчого експерименту із зазначенням причин і часу припинення та поновлення відеозйомки.

Вимоги щодо безперервності фіксації ходу слідчого експерименту поширюються і на звукозапис. При проведенні слідчого експерименту для встановлення можливості бачити і чути що-небудь рекомендується складати плани або схеми. На них зазначаються: найменування об'єкта, умовні позначення, розташування світла; якщо план складений у масштабі, то його масштаб; підписи слідчого і понятих, дата складання.

До протоколу додаються фотографічні негативи та знімки тощо, зроблені у процесі проведення слідчого експерименту (ст. 105 КПК України). Вони додаються до інших зібраних доказів та зберігаються у матеріалах кримінального провадження. Плани і схеми покликані відобразити головним чином дислокацію учасників експерименту й об'єктів у місці його проведення план, який складається в масштабі, що найчастіше використовується для фіксації місця розташування людей і об'єктів, у статичному стані розміщення понятих, інших учасників, місце дії і так далі. Для фіксації динамічних стадій експерименту схеми складаються стосовно кожної стадії експерименту окремо. Як відомо, схеми креслять довільно, не в масштабі, а необхідні розміри проставляються безпосередньо на відповідних ділянках. Так, схематично може бути зафіксований шлях людини або транспортного засобу, з фіксацією положення (місця) в певні вузлові моменти. Іноді можуть складатися графіки типу «шлях – час». На такому графіку фіксують, наприклад, рух транспортного засобу із заданою швидкістю по визначеному шляху і рух людини (швидкість і шлях відомі) до місця їхньої зустрічі, тобто місця, коли транспортний засіб

потрапив в поле зору людини.

Якщо в процесі слідчого експерименту вилучалися предмети, документи, то все це також повинно бути відображено в протоколі. Якщо дослідницькі дії проведені повторно або неодноразово, кожна дія та отриманий результат мають бути відображені в протоколі. Перед підписанням протоколу учасникам процесуальної дії дається можливість ознайомитися із його текстом. Зауваження і доповнення зазначаються у протоколі перед підписами. Протокол підписують усі учасники, які брали участь у проведенні слідчого експерименту. У випадку відмови учасника експерименту підписувати протокол, слідчому необхідно витребувати письмове пояснення такої особи, із зазначенням причин непогодженості із процесуальним документом.

Особою, яка проводила слідчий експеримент, до протоколу долучаються додатки. Вони повинні бути належно виготовлені, упаковані з метою надійного збереження, а також засвідчені підписами слідчого, прокурора, спеціаліста, інших осіб, які брали участь у виготовленні та/або вилученні таких додатків.

Застосування конкретного виду фіксації залежить від характеру виконуваних експериментальних дій. Іноді достатньо сфотографувати обстановку й захопити основні етапи слідчого експерименту. Проте, враховуючи динамічність слідчого експерименту, краще застосовувати для його фіксації відеозапис, оскільки наявність повної картини експерименту значно полегшує оцінку отриманої доказової інформації. Після проведення слідчого експерименту триває оцінка достовірності й доказового значення його результатів.

Висновки слідчого експерименту окрім важливої доказової інформації можуть містити важливу інформацію, яка стане підставою: для повторного проведення слідчих (розшукових) дій (повторний допит свідків та підозрюваних, огляд місця події, для проведення слідчих (розшукових) дій, які не проводились раніше.

Ще однією слідчою (розшуковою) дією, де можуть бути використані звуко- та відеозаписувальні технічні засоби є *освідування особи*. Відповідно до ч. 1 ст. 241 КПК України, слідчий, прокурор здійснює освідування підозрюваного, свідка чи потерпілого для виявлення на їх тілі слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, якщо для цього не потрібно проводити судово-медичну експертизу.

У ч. 4 ст. 241 КПК України передбачено, що за необхідності здійснюється фіксування наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет шляхом фотографування, відеозапису чи інших технічних засобів. У зв'язку з тим, що освідування – це слідча (розшукова) дія, пов'язана з можливим оголенням освідуваної особи, то законодавець визначив особливий порядок зберігання додатків до протоколу цієї слідчої (розшукової) дії, виготовлених за допомогою технічних засобів фіксації. Зображення, демонстрація яких може розглядатись як образлива для освідуваної особи, зберігаються в опечатаному вигляді й можуть надаватися лише суду під час судового розгляду.

Технічні засоби фіксації під час освідкування використовуються не тільки для фіксації наявності чи відсутності на тілі особи, яка підлягає освідкуванню, слідів кримінального правопорушення або особливих прикмет, а й для отримання біологічних зразків для експертизи, адже згідно з ч. 3 ст. 245 КПК України, відбирання біологічних зразків у особи здійснюється за правилами, передбаченими ст. 241 КПК України, тобто в межах освідкування.

Необхідність участі понятих в освідкуванні вирішує слідчий з урахуванням слідчої ситуації і думки освідкуваної особи. Понятим роз'яснюють право бути присутніми при всіх діях слідчого і обов'язок засвідчити підписами у протоколі факт проведення освідкування і його результат. Також вказується право робити зауваження з приводу освідкування і правильності його фіксації, які заносяться до протоколу.

Для фіксування освідкування слід застосовувати фотографування, відеозапис тощо (ст. 107, ч. 4 ст. 241 КПК). Для цього доцільно використовувати кольорові фотознімки, що дозволить більш природно фіксувати колір подряпин, синців. Адже вони існують обмежений час, перебувають у динаміці і характеризуються визначеними кольоровими змінами. Необхідно зафіксувати стан одягу, характер наявних ушкоджень, їх розташування. Доцільно здійснювати зйомку окремих частин тіла, на яких є пошкодження (синці, крововиливи, кіптява пострілу та ін.) детальним методом. У разі неповного фіксування технічними засобами процесу та результатів слідчої (розшукової) дії відображеними можуть бути не всі обставини, а тільки ті, що мають значення наочності – місця зі слідами кримінального правопорушення або особливими прикметами, місця, на яких відсутні сліди кримінального правопорушення, однак щодо них давали показання допитані особи і передбачалася їх наявність.

Зображення, демонстрація яких стороннім особам може розглядатися як образлива для освідкуваного, зберігаються в запечатаному і завіреному підписом слідчого, прокурора конверті. Такі додатки не надаються учасникам провадження для ознайомлення і можуть бути надані лише суду під час судового розгляду.

Застосування фотозйомки та фіксації особливих прикмет і слідів, що знаходяться на відкритих частинах тіла та з часом можуть зникнути можливе лише за згодою освідкуваної особи. Фотографування чи відеозапис слідів та прикмет, які знаходяться на закритих одягом та інтимних частинах тіла має здійснюватися виключно за згодою особи і застосування примусу в даному випадку є недоречним, оскільки це є порушенням конституційних прав людини про захист її честі та гідності.

Доцільність застосування відеозйомки є необхідною умовою проведення такої слідчої (розшукової) дії як освідкування, оскільки під час її проведення можна зафіксувати поведінку особи, що в подальшому слугуватиме допоміжним аргументом розкриття відповідного кримінального правопорушення. Тому, в разі відмови особи від відеозйомки необхідно застосовувати такий тактичний прийом, як *встановлення психологічного*

контакту з особою, що підлягає освідуванню. Потрібно детально пояснити особі важливість проведення процесуальної дії, що допоможе зменшити психологічну напругу та досягти бажаного результату, але ні в якому разі не застосовувати примус.

Особливий такт також необхідний під час фіксації слідів та особливих прикмет, що знаходяться на закритих та інтимних частинах тіла шляхом фотозйомки та відеозапису. Хоча про це й не зазначено в законі, однак фотографування та відеозйомка у разі оголення освідуваної особи, як видається, має здійснюватись тільки за її згодою. Якщо показати розташування численних слідів кримінального правопорушення, тілесних ушкоджень або особливих прикмет на тілі освідуваного можливо лише під час його оголення, то рекомендується отримані фотографії, негативи чи цифровий носій вкласти в окремий конверт, опечатати і підписати: «Для складу суду». У разі такої фіксації слідів кримінального правопорушення та особливих прикмет етично не фотографувати обличчя освідуваного. Однак це повинно бути зафіксовано у протоколі. Водночас слід визнати недопустимою фотозйомку освідуваного в оголеному вигляді, якщо це не викликано потребою збирання доказів.

Під час проведення освідування підозрюваного слід використовувати детальну фотозйомку із застосуванням масштабної лінійки. Після проведення освідування та складання відповідного протоколу фото або відеозапис вкладається у конверт, на якому всі учасники слідчої (розшукової) дії ставлять свої підписи та який належним чином опечатується особою, що складала протокол. Цей конверт в подальшому у визначеному законодавством порядку долучається до матеріалів кримінального провадження та зберігається в цілісності до вирішення кримінального провадження у суді.

Відеозйомка під час проведення освідування підозрюваного є найбільш ефективною, оскільки зафіксувати поведінку підозрюваного, що в подальшому може послугувати допоміжним аргументом встановлення наявності чи відсутності стану сильного душевного хвилювання під час проведення комплексної психолого-психіатричної експертизи. На завершальному етапі підводяться підсумки слідчої (розшукової) дії та оцінюються її результати з метою перевірки того, чи всі її завдання були виконані, а також проводиться фіксування шляхом складання протоколу освідування, копія якого повинна вручатися особі, освідування якої проводилося примусово.

Одним із найважливіших засобів одержання доказів під час розслідування кримінальних правопорушень є така слідча (розшукова) дія, як *судова експертиза* (ст. ст. 242-243 КПК України). Проведення різних видів судових експертиз регламентовано Законом України «Про судову експертизу», який визначає експертизу – як спрямоване на вирішення певних питань дослідження, що провадиться із застосуванням спеціальних знань з боку компетентних осіб, яких називають експертами.

Фоноскопична експертиза є найбільш типовою, коли мова йде про дослідження результатів звуко- та відеозапису у кримінальному провадженні. Зміст предмета фоноскопичної експертизи (експертизи матеріалів та засобів

цифрового звукозапису) з урахуванням його процесуального та гносеологічного аспекту складає вивчення специфічних властивостей об'єктів звукового походження, їх співвідношення з явищами навколишньої дійсності та функціонально пов'язаних із ними процесів, що проводиться в рамках діючих правових норм за допомогою оптимального комплексу методів для отримання доказової інформації у кримінальному провадженні.

Нерідко зазначена судова експертиза призначається при розслідуванні вбивств, зґвалтувань, хабарництва, розбійних нападів, захоплення заручників, торгівлі людьми, вимагання. Її сутність полягає у тому, щоб за допомогою інтегративного комплексу спеціальних знань у галузі фоноскопії дослідити сліди звуку, механізм і способи його відображення та фіксації на цифровому матеріальному носії, властивості джерела звукової інформації, що відобразились у звуковому сигналі. Судова експертиза відеозвукозапису проводиться з метою ідентифікації людини за ознаками голосу та мовлення, а також ототожнення засобів звукозапису (відеозвукозапису).

Завданням експертизи матеріалів та засобів цифрового звукозапису є дослідження звукових сигналів на цифровому носії з метою ідентифікації їх джерел, встановлення умов і механізму їх виникнення та відображення. *Об'єктами експертизи* можуть бути не окремі властивості об'єкта, а складні системи, що складаються з джерел інформації у вигляді звука та матеріального носія цієї інформації (аналогового чи цифрового запису), на якому зафіксовані ознаки джерела, а також пристрою, за допомогою якого була проведена фіксація.

Фонограми можуть бути отримані у порядку, передбаченому ст.ст. 260, 270 КПК України в результаті аудіоконтролю особи та місця, а також шляхом проведення таких негласних слідчих (розшукових) дій як зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж, зняття інформації з електронних інформаційних систем, які передбачені ст.ст. 263, 264 КПК України.

Зняття інформації з транспортних телекомунікаційних мереж є різновидом втручання у приватне спілкування, яке проводиться без відома осіб, які використовують засоби телекомунікації для обміну інформацією. Оскільки проведення зазначеної негласної слідчої дії пов'язане із обмеженням прав особи, гарантованих ст.ст. 30, 31, 32 Конституції України, вона здійснюється за ухвалою слідчого судді та у випадках, якщо іншим шляхом отримати інформацію з метою розслідування кримінального правопорушення неможливо.

Підставами для проведення зняття інформації з електронних інформаційних систем є відомості, що в електронній інформаційній системі або її частині є інформація, що має значення для досудового розслідування. Зняття інформації з електронних інформаційних систем або їх частин може здійснюватися як шляхом безпосереднього фізичного доступу до них фахівцями уповноважених підрозділів правоохоронних органів, так і шляхом програмного проникнення.

Фонограми можуть бути отримані в результаті звукозапису для фіксації

ходу та змісту слідчих (розшукових) дій (ст. 107 КПК України) і негласних слідчих (розшукових) дій (ст. 252 КПК України): при проведенні будь-яких слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій, допиту, пред'явлення особи для впізнання, слідчого експерименту, освідчування особи (ч. 2 ст. 103, ст. 252, ст.ст. 103, 107, 265 КПК України); при проведенні контролю особи (ст. 260 КПК України); при знятті інформації з транспортних телекомунікаційних мереж (ст. 263 КПК України); при знятті інформації з електронних інформаційних систем (ст. 264 КПК України); при спостереженні за особою (ст. 269 КПК України); при аудіо- та (або) відеоконтролі місця (ст. 270 КПК України); при допиті (ч. 5 ст. 224 КПК України); при фіксуванні судового розгляду технічними засобами (ст. 343 КПК України).

Фонограми, отримані в результаті проведення звукозапису при проведенні процесуальних дій, долучаються до протоколів слідчих (розшукових) дій, негласних слідчих (розшукових) дій (ч. 1 п. 3 ст. 105 КПК України) і зберігаються у матеріалах кримінального провадження (ч. 3 ст. 107 КПК України). Як об'єкти, що причинно пов'язані з кримінальною подією, фонограми можуть бути виявлені в процесі таких слідчих (розшукових) дій: при огляді місця події у житлі або іншому володінні особи (ст. 237 КПК України); при обшуку житла або іншого володіння особи (ст. 234 КПК України); при огляді і виїмці кореспонденції (ст. 262 КПК України); при накладанні арешту на кореспонденцію (ст. 261 КПК України).

Зібрані таким способом фонограми долучаються до матеріалів кримінального провадження як речові докази після їх огляду та прослуховування відповідно до вимог ст. 266 КПК України. Під час проведення огляду або безпосередньо після його закінчення особою, яка проводить огляд, складається протокол (ст. 104 КПК України). У протоколі відображають назву слідчої (розшукової) дії; місце, час її проведення, коли, ким і за яких обставин був проведений запис; детальний опис матеріального носія запису (компакт-касета, катушка, мікрокасета, CD-диск, флеш-накопичувач тощо), видимі пошкодження, сліди відкриття чи порушення цілісності упаковки. Після чого проводиться прослуховування звукозапису (перегляд і прослуховування відеозвукозапису) та в протоколі відмічають місце на носії запису, що має значення для кримінального провадження.

Призначення та проведення судової експертизи звукозапису в кримінальному провадженні складається із ряду стадій, що містять такі дії слідчого: а) відбір, збереження і направлення на експертизу об'єктів експертного дослідження; б) вибір експертної установи (експерта) в залежності від характеру поставлених на вирішення експертизи питань і складності їх дослідження; в) процесуальне оформлення призначення експертизи (залучення експерта).

Негласні слідчі (розшукові) дії. Певною особливістю інституту негласних слідчих (розшукових) дій є те, що переважна більшість їх не має чітко встановленої процесуальним законом процедури проведення, фіксування, застосування науково-технічних чи спеціальних науково-технічних

(оперативно-технічних) засобів, використання результатів у доказуванні.

Матеріали фотозйомки, звукозапису, відеозапису та інших носіїв інформації можна отримати проведенням негласних слідчих (розшукових) дій можна отримати. Так, відповідно до ч. 1 ст. 256 КПК України, протоколи щодо проведення негласних слідчих (розшукових) дій, аудіо- або відеозаписи, фотознімки, інші результати, здобуті за допомогою застосування технічних засобів, вилучені під час їх проведення речі і документи або їх копії можуть використовуватися в доказуванні на тих самих підставах, що і результати проведення інших слідчих (розшукових) дій під час досудового розслідування.

До негласних слідчих (розшукових) дій, проведення яких апriorі не можливе без використання звуко- та відеозаписувальних технічних засобів, є аудіо-, відеоконтроль особи (ст. 260 КПК України) та аудіо-, відеоконтроль місця (ст. 270 КПК України). Аудіоконтроль особи та місця полягає у прослуховуванні та фіксації розмов, що відбуваються на певному об'єкті. Дозвіл на проведення аудіоконтролю особи та місця дає слідчий суддя у порядку, передбаченому ст.ст. 246, 248, 249, 250 КПК України.

Основною метою *аудіо-, відеоконтролю особи* є прихована фіксація звуків, рухів, дій особи, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування (ст. 260 КПК України). Завданням цієї слідчої (розшукової) дії є виявлення фактичних даних (доказів), які містять ознаки підготовки або вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Об'єкт – певні приватні розмови особи, інші звуки, рухи, поведінка, вчинки, зміст котрих мають значення для розслідування певного кримінального провадження.

Суб'єктів, які задіяні в прийнятті рішень про проведення негласних слідчих (розшукових) дій і в подальшому їх виконанні, умовно можна поділити на: ініціаторів проведення – рішення про провадження аудіо-, відеоконтролю особи ухвалює слідчий або прокурор (відповідно до ст. 246, 248, 249 КПК України); виконуючих функцію контролю – дозвіл на проведення цієї дії надається ухвалою слідчого судді. Внутрішній зміст аудіо-, відеоконтролю особи полягає у застосуванні спеціальних оперативно-технічних засобів з метою фіксації і обробки розмов, інших звуків, рухів і дій особи, пов'язаних з її діяльністю або місцем перебування. Результатом є закріплені у формі протоколу про проведення відповідної негласної слідчої (розшукової) дії фактичні дані, які мають значення для кримінального провадження і відображають зміст розмов, інших звуків, рухів, дій, отримані в результаті використання спеціальних технічних засобів, а також отримання аутентичних даних у вигляді аудіо- чи відеозапису, за допомогою якого можливо встановити наявність або відсутності обставин, які мають значення для кримінального провадження і підлягають подальшому доказуванню у суді.

Аудіо- та (або) відеоконтроль місця проводиться під час досудового розслідування тяжкого або особливо тяжкого злочину і полягає у здійсненні прихованої фіксації відомостей за допомогою відеозвукозапису. Згідно вимог ч. 1 ст. 256 КПК України за результатами проведення контролю телефонних переговорів складається протокол. Додатками до протоколу є матеріальні носії

інформації, предмети та документи, отримані за результатами проведення цих негласних слідчих (розшукових) дій. Залежно від специфіки негласної слідчої (розшукової) дії за її результатами можуть бути сформовані різні додатки. Зокрема, за результатами аудіо- та (або) відеоконтролю особи або аудіо- та (або) відеоконтролю місця додатками до протоколу виступатимуть фонограми (відеограми, відеофонограми) запису розмов і (або) подій, зафіксовані на аналогових чи цифрових носіях.

Основною метою аудіо-, відеоконтролю місця (ст. 270 КПК України) є прихована фіксація розмов, інших звуків, поведінки, дій особи всередині публічно доступних місць (тобто в тих місцях, де перебування не потребує додаткового дозволу, наприклад таких, як вулиці, площі, зупинки громадського транспорту, вокзали, кафе, магазини тощо), без попередньої згоди власників таких місць або присутніх осіб у таких місцях. Завданням цієї негласної слідчої (розшукової) дії є виявлення фактичних даних (доказів), які містять ознаки підготовки або вчинення тяжкого або особливо тяжкого злочину. Об'єктом аудіо-, відеоконтролю місця є розмови, інші звуки, рухи, дії певної особи, зміст котрих має значення для певного кримінального провадження. Суб'єкти проведення цієї слідчої (розшукової) дії аналогічні з суб'єктами аудіо-, відеоконтролю особи.

Суттєвою ознакою застосування звуко- та відеозапису під час проведення негласних слідчих (розшукових) дій є їх негласний характер, тобто учасник цієї процесуальної дії, на відміну від слідчих (розшукових) дій, не попереджається про застосування технічних засобів фіксації та не ознайомлюється з їх змістом.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ТА РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Авраменко О. В., Благута Р. І., Гуцуляк Ю. В., Пряхін Є. В. Слідчі (розшукові) дії: навч. посіб. Львів: ЛьвДУВС, 2013. 416 с.
2. Алексєєв О. О. Весельський В. К., Пясковський В. В. Розслідування окремих видів злочинів: навч. посіб. 2-ге вид. перероб. та доп. Київ: Центр уч. літ., 2014. 320 с.
3. Бандурка О. М., Блажівський Є. М., Бурдоль Є. П. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент.: у 2 т. За заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. Харків: Право, 2012. Т. 1. 768 с.
4. Бацько І. М. Протоколи слідчих дій як джерела доказів у кримінальному процесі: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2003. 199 с.
5. Бишовець О. В. Психологічний вплив у кримінальному провадженні: теорія і практика: монографія. Київ: Істина, 2013. 152 с.
6. Білоус В. В. Дистанційне кримінальне провадження: недоліки законодавчої регламентації і шляхи їх усунення. *Законодавство України: історія розвитку, соціальна обумовленість, якість, застосування та вдосконалення*: тези доп. міжнар. наук.-практ. конф. (м. Запоріжжя 5-6 грудня 2014 р.). Запоріжжя, 2014. С. 185–188.
7. Бобрик К. Ю., Дударець Р. М., Патик А. А., Климчук М. П. Використання спеціальних знань під час розслідування злочинів, учинених непередбаченими законом воєнізованими або збройними формуваннями: метод. рек. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2017. 28 с.
8. Бортун М. Актуальні питання проведення допиту у режимі відеоконференції. *Вісник Національної академії прокуратури України*. 2014. №1. С. 64–70.
9. Бусел В. Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ: Перун. 2009. 1736 с.
10. Вакуленко О. Ф., Стрільців О. М., Тарасенко О. С., Фурман Я. В. Розслідування злочинів, учинених з використанням шкідливих програмних чи технічних засобів: метод. рек. Київ, 2016. 56 с.
11. Весельський В. К. Сучасні проблеми допиту (процесуальні, організаційні і тактичні аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 1999. 20 с.
12. Гончаренко В. Г., Нор В. Т., Шумило М. Є. Кримінальний процесуальний кодекс України: наук.-практ. комент. Київ: Юстініан, 2012. 1224 с.
13. Грошевий Ю. М., Стахівський С. М. Докази і доказування у кримінальному процесі: наук.-практ. посібн. Київ: КНТ, Видавець Фурса С.Я., 2006. 272 с.
14. Демидова Є. Є., Шепітько В. Ю. Тактика допиту обізнаних осіб: монографія. Харків: Вид. агенція Апостіль, 2013. 232 с.
15. Другий додатковий протокол до Європейської конвенції про взаємну допомогу у кримінальних справах. Міжнародний документ від 8 листопада 2001 р. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_518. (Дата

- звернення 15.03.2018 р.).
16. Журавель В. А. Слідчі (розшукові) дії як засоби формування доказів за чинним Кримінальним процесуальним кодексом України. *Теорія та практика судової експертизи і криміналістики*. 2013. №13. С. 22–30.
  17. Інструкція з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 р. №575. URL: zakon.rada.gov.ua/go/z0937-17. (Дата звернення 15.03.2018 р.).
  18. Капліна О. В. Проблеми вдосконалення нормативного регулювання проведення слідчих (розшукових) дій. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №1. С. 40–48.
  19. Керевич О. В. Застосування технічних засобів фіксації в ході кримінально-процесуальної діяльності. *Митна справа*. №3(93)'2014. Ч. 2. С. 46–52.
  20. Климчук М. П., Цуцкірідзе М. С. Правові та організаційні засади вдосконалення процесуальної діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2016. №2 (12). С. 255–263.
  21. Коваленко В. В. Застосування науково-технічних засобів спеціалістами при проведенні слідчих дій: монографія. Луганськ: Луган. держ. університет внутрішніх справ. 2007. 208 с.
  22. Коваленко В. В. Застосування науковотехнічних засобів спеціалістами при про веденні слідчих дій: монографія. Луганськ: Луган. держ. університет внутрішніх справ. 2007. 208 с.
  23. Конституція України: Закон України від 28 червня 1996 р. №254к/96-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. №39. Ст. 141.
  24. Кофанов А. В., Кобилянський О. Л., Хільченко С. В. Криміналістична техніка. Книга друга (частина II). навч. посібн. Київ: КИЙ, 2011. 352 с.
  25. Крапивін Є. О. Оцінка ефективності роботи поліції в Україні: від «палиць» до нової системи (на прикладі органів досудового розслідування). Київ: Софія-А, 2016. 120 с.
  26. Кримінальний процесуальний кодекс України: Закон України від 13 квітня 2012 р. №4651-17. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/4651-17>. (Дата звернення 18.03.2018 р.).
  27. Лисиченко В. К. Использование данных естественных и технических наук в следственной и судебной практике: учеб. пособ. Київ: Вища шк., 1979. 88 с.
  28. Лук'янчиков Е. Д. Методологічні засади інформаційного забезпечення розслідування злочинів: монографія. Київ: Нац. акад. внутр. справ, 2005. 359 с.
  29. Максимишин Н. М. Судовий допит: процесуальне і криміналістичне дослідження: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Львів, 2016. 250 с.

30. Марочкін О. І. Мотивування процесуальних рішень слідчого: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2014. 20 с.
31. Михайленко О. Р. Складання процесуальних актів у кримінальних справах: навч. посіб. Вид. 2-ге, доповн. Київ: Юрінком, 1996. 256 с.
32. Настільна книга слідчого Національної поліції України: практ. посіб. Київ: Центр учб. літ., 2016. 480 с.
33. Нечеснюк М.В. Кобилянський О.Л., Чорноус Ю.М., Свобода Є. Ю. Окремі аспекти допиту експерта в суді у сучасних умовах. *Теорія і практика судової експертизи*: зб. матеріалів круглого столу (12 трав. 2016 р.). Київ, 2016. С. 235-239.
34. Острійчук О. П. Показання як процесуальне джерело доказів у кримінальному провадженні: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 243 с.
35. Офіційний сайт Верховної Ради України. URL: <http://rada.gov.ua/ru>. (Дата звернення 18.03.2018 р.).
36. Офіційний сайт Міністерства внутрішніх справ України. URL: <http://mvs.gov.ua>. (Дата звернення 18.03.2018 р.).
37. Пашковський М. І. Відеоконференція у кримінальному судочинстві. URL: <https://www.docs.google.com/document/d/1JE-UC4BFLZNPxNzscOyadevJSXJbkihlVpxJnLjlvqk/edit?hl=uk#!> (Дата звернення 18.03.2018 р.).
38. Погорецький М. А. Криміналістична тактика: щодо визначення поняття. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*: електрон. наук. фахове вид. 2012. №1(15). URL: <http://www.lj.oa.edu.ua/articles/2012/n1/12pmasvp.pdf>. (Дата звернення 10.03.2018 р.).
39. Про затвердження Інструкції про порядок використання в органах досудового розслідування Державної кримінально-виконавчої служби України технічних засобів фіксування кримінального провадження під час проведення окремих процесуальних дій. Наказ Міністерства юстиції України від 30.03.2018 № 951/5. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0390-18> - (дата звернення: 23.04.2018).
40. Про затвердження інструкції про порядок роботи з технічними засобами відеозапису ходу і результатів процесуальних дій, проведених у режим, відеоконференції, під час судового засідання (кримінального провадження): Наказ Державної судової адміністрації України від 15.11.2012 р. №155. URL: http://www.zib.com.ua/.../13028-pakaz_dsau_vid_15112012_155_pro. (Дата звернення 18.03.2018 р.).
41. Про затвердження методичних рекомендацій: Наказ Державної фінансової інспекції України від 14 грудня 2011 р. №90. URL: <http://www.zakon.golovbukh.ua/regulations/2341/8294/8295/464338/>. (Дата звернення 18.03.2018 р.).
42. Про Національне антикорупційне бюро України: Закон України від 14 жовтня 2014 р. №1698-VII. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/go/1698-18>. (Дата звернення 18.03.2018 р.).

43. Про Національну поліцію: Закон України від 2 липня 2015 р. №580. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №40–41. Ст. 379.
44. Про організацію діяльності органів досудового розслідування Національної поліції України: Наказ МВС України від 6 липня 2017 р. №570. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0918-17>. (Дата звернення 18.03.2018 р.).
45. Пясковський В. В., Чорноус Ю. М., Іщенко А. В., Алексєєв О. О. Криміналістика: підручник. Київ: Центр уч. літ., 2015. 544с.
46. Серндюк В. П. Відеоматеріали у кримінальному провадженні України та захист прав людини. *Прикарпатський юридичний вісник*. №2. 2016. С. 18–22.
47. Сизоненко А. Відеозв'язок як засіб проведення слідчих дій за межами України. *Право України*. 2003. №3. С. 96.
48. Сокиран М. Ф. Історичні аспекти використання техніки звуко-, відеозапису у кримінальному провадженні. *Криміналістика и судебная экспертиза*. 2015. Вып. 60. С. 308–322.
49. Татарнікова Т. О. Експертні дослідження матеріалів та засобів цифрового звукозапису: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Київ, 2016. 238 с.
50. Тлепова М. І. Процесуальне становище потерпілого під час досудового розслідування: дис ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків, 2016. 221 с.
51. Чаплинський К. О. Підготовка до очної ставки як необхідна умова якісного проведення слідчої дії. *Форум права: електрон. наук. фахове вид.* 2011. №2. URL: http://www.nbuv.gov.ua/UJRN/FP_index.htm_2011_2_155. (Дата звернення 10.03.2018 р.).
52. Черниченко І. В., Кучинська О. П. Застосування відеоконференції у кримінальному провадженні України: теорія і практика: монографія. Київ: Всеукраїнська асоціація видавців «Правова єдність». 2015. 271 с.
53. Черниченко І. Поняття та процесуально-правова суть відеоконференції у кримінальному провадженні України. *Вісник Львівського університету*. Серія: Юридична. 2014. Вип. 59. С. 365–369.
54. Чорноус Ю. М. Застосування відеоконференції при проведенні слідчих дій у межах міжнародної правової допомоги у кримінальних справах. *Вісник Харківського Національного університету внутрішніх справ*. 2012. №1 (56). С. 164.
55. Швидкова О. В. Обшук як спосіб збирання доказів. *Часопис Національного університету «Острозька академія»*. Серія: Право. 2014. №2(10). URL: <http://www.lj.oa.edu.ua/articles/2014/n2/14sovszd.pdf>. (Дата звернення 15.03.2018 р.).
56. Шило О. Г. Загальна характеристика показань як процесуального джерела доказів у кримінальному провадженні. *Вісник кримінального судочинства*. 2015. №1. С. 151–156.
57. Шингарьов Д. О. Забезпечення прав та законних інтересів осіб під час проведення допиту на стадії досудового розслідування: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.09. Харків: Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого.

2017. 223 с.
58. Яремчук В. О. Участь спеціаліста у кримінальному провадженні: історія і сучасність. *Теорія і практика правознавства*: електрон. наук. фахове вид. 2014. Вип. 2 (6). URL: <http://www.tlaw.nlu.edu.ua/article/download/63551/58993>. (Дата звернення 10.03.2018 р.).

ГЛОСАРІЙ

Відео (з лат. *video* – дивлюся, бачу) – широкий спектр технологій запису, обробки, передачі, зберігання й відтворення візуального і аудіовізуального матеріалу на моніторах. У побутовому значенні відео означає відеоматеріал, телесигнал або кінофільм, записаний на фізичному носії (відеокасеті, відеодиску тощо).

Відеозапис – це відеоматеріал, записаний на фізичному носії (диску, флеш-накопичувачі тощо).

Відеоконференція – телекомунікаційна технологія інтерактивної взаємодії двох або більше віддалених учасників судового провадження з можливістю обміну аудіо- та відеоінформацією у реальному масштабі часу з урахуванням керуючих даних.

Відеофонограма – відеозвукозапис, утворений безпосередньо під час проведення процесуальної дії та записаний за допомогою технічних засобів фіксування кримінального провадження на носій інформації.

Звукозапис – це процес фіксації сигналів звуку за допомогою технічного засобу на матеріальний носій.

Інформаційна безпека – здатність технічних засобів і технологій, що використовуються, забезпечувати захист від знищення, спотворення, блокування інформації, її несанкціонованого витоку або порушення встановленого порядку її маршрутизації.

Належна якість зображення та звуку – зображення, яке дозволяє однозначно ідентифікувати особу за її зображеннями всіма учасниками процесу та зафіксувати зображення технічними засобами з наступною можливістю ідентифікації допитуваного.

Належна якість звуку – це стан звуку, що дозволяє чітко та розбірливо розрізняти показання допитуваної особи всіма учасниками процесу та зафіксувати його технічними засобами з наступною ідентифікацією допитуваного за голосом.

Носій запису відеофонограми – носій інформації, на якому за допомогою технічних засобів зафіксовані процесуальні дії

Оригінальність – абстр. ім. за знач. оригінальний – який не є копією або підробкою чого-небудь; справжній, автентичний; створений самостійно, без

наслідування відомих зразків. Синоніми до слова «оригінал»: першотвір, первотвір, першоджерело.

Оригінальний примірник технічного носія інформації – носій запису відеофонограми, на який перенесено запис з первинного примірника технічного носія інформації.

Первинний примірник технічного носія інформації – носій запису відеофонограми, на який здійснено відеозвукозапис процесуальної дії в період її проведення.

Резервна копія оригінального примірника технічного носія інформації – запис копії відеофонограми з оригінального та первинного примірників на інший носій запису відеофонограми.

Сигналограма – носій запису, що містить сигнали записаної інформації. Сигналограма (для експертизи матеріалів та засобів відеозвукозапису) – зафіксований за допомогою технічного засобу на матеріальному носії сигнал, що має кінцевий час відтворення.

Технічні засоби фіксування – сукупність програмно-апаратних засобів та приладів, що забезпечують належне звуко- та відеофіксування, зберігання, копіювання (дублювання), облік і використання інформації, яка відображає процес слідчої (розшукової) дії.

Фонограма – звукозапис на відповідному носії (магнітній стрічці чи магнітному диску, грамофонній платівці, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких звуків, крім звуків у формі запису, що входить до аудіовізуального твору. Фонограма є вихідним матеріалом для виготовлення її примірників (копій).

Skype – це програма для комунікації через Інтернет, яка являє собою систему інтернет-телефонії, текстового та відеозв'язку.